

Міністерство освіти і науки України

**Львівський національний університет імені Івана Франка
Юридичний факультет**

Лабораторія практичного права “Юридична клініка”

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ ПЕРШОЇ НАУКОВО – ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ “Право на захист в умовах воєнного стану”
(м. Львів, 30 березня 2024 року)**

Львів – 2024

**УДК [342.7:355.48(470:477)"2022/..."](06)
П 68**

Відповідальні за випуск:

доцент Суханов Максим Олександрович

Робочі мови конференції:

- Українська

Право на захист в умовах воєнного стану: матеріали Першої науково – практичної конференції (Львів, 30 березня 2024 р.). – Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2024. – 88 с.

Матеріали (тези доповідей) подаються у авторській редакції. Упорядники матеріалів не несуть відповідальності за порушення авторами вимог законодавства про авторське право. Упорядники матеріалів можуть не погоджуватись з позиціями, висновками та пропозиціями авторів. Автори опублікованих тез доповідей несуть повну відповідальність за редагування тексту, достовірність наведених фактів, цитат, статистичних даних та інших відомостей.

Перед початком роботи конференції до учасників з Вітальним словом звернулися декан юридичного факультету, доктор юридичних наук проф. Бурдін Володимир Миколайович та завідувач Лабораторії практичного права "Юридична клініка", PhD, доц. Суханов Максим Олександрович. Володимир Бурдін та Максим Суханов висловили свої думки про актуальність та перспективи порушених проблем, наголосили на важливості проведення таких заходів саме Юридичною клінікою, адже це доказ того, що Юридична клініка це не лише про консультування, але й про науку.

ЗМІСТ

Лукачук Анна Костянтинівна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “АДМІНІСТРАТИВНО -ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ”.....	5
Маївський Олег Русланович, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	8
Скольська Соломія Петрівна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”.....	12
Брошко Тимур Ігорович, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ АБО ЗНИЩЕННЯ ОБ’ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМИ «ЄВІДНОВЛЕННЯ»”.....	14
Ріжняк Вікторія Миколаївна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ ЗА НОВИМ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ “ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ”: НОВЕЛИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	18
Добровний Орест Юрійович, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ДІЯ СІТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”.....	22
Іщук Андрій Олексійович, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ “ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”.....	27
Демченко Олена Олександрівна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ОБШУК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ”.....	30
Андрейків Христина Іванівна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ВИМОГИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ» ЯК ПІДСТАВА ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”.....	35
Барщук Вікторія Романівна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ПРОБЛЕМА ІНДЕКСАЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У 2024 РОЦІ”.....	39
Мацелюх Ірина Ігорівна, здобувачка ступеня вищої освіти магістр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”.....	42

Павкович Наталя Миколаївна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	46
Крив’як Вікторія Андріївна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	51
Хміль Богдана Олексіївна, здобувачка ступеня вищої освіти магістр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В ПОТОЧНИХ ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ”	53
Зубачик Тарас Романович, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ІННОВАЦІЙНА ПРАВОВА ПІДТРИМКА: ЧАТ-БОТИ ЯК ЗАСОБИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ В УМОВАХ КОНФЛІКТУ”	58
Омельчук Святослав Костянтинович, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАЗВИ «УКРАЇНА» У ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРКАХ”	62
Дерефінка Наталія Василівна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ “ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	64
Смут Ярема Миколайович, здобувач ступеня вищої освіти бакалавр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ЗВІЛЬНЕННЯ ДИРЕКТОРА ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	67
Озірна Єлизавета Ігорівна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр навчального-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ “НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ В ЮРИДИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЯХ”	69
Нікіпанчук Богдана Валеріївна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ “ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ”	71
Скочиляс Наталія Володимирівна, здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ “ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	76
Бурак Марія-Софія Ігорівна, здобувачка ступеня вищої освіти магістр Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького “ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	79
Полійчук Софія Русланівна, здобувачка ступеня вищої освіти магістр юридичного факультету ЛНУ ім. І. Франка “ЗАХИСТ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”	82

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

Лукачук Анна

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(науковий керівник: доц. Хлібороб Н. Є.)*

З початком бойових дій, Українська Держава приділяє велику увагу громадянам, які проходять військову службу у військових формуваннях та мають право на отримання матеріальних і соціальних пільг. На війні в Україні багато її героїв отримують поранення різного ступеня важкості. Звичайно, їм надається перша медична допомога та лікування у військових госпіталях та спеціалізованих медичних закладах. Але дуже важливе значення має також і наступна реабілітація військовослужбовців для повного відновлення їх функцій та можливості повноцінно працювати й жити в суспільстві.

Реабілітація військовослужбовців – система медичних, психологічних і професійних заходів, спрямованих на попередження розвитку патологічних процесів, які призводять до втрати працездатності; ефективно і раннє повернення військовослужбовців до професійної діяльності [4].

Сьогодні військовослужбовцям надається велика кількість різноманітної реабілітації, зокрема:

- Медична реабілітація
- Ігрова реабілітація
- Психологічна реабілітація
- Дружня реабілітація
- Родинна реабілітація
- Соціальна реабілітація
- Освітня реабілітація
- Бізнес-реабілітація [7]

Розглянемо детальніше питання стосовно медичної реабілітації. В Україні діє велика кількість нормативно-правових актів, що регулюють дане питання, зокрема хочу звернути увагу на те, що Президент України підписав Указ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України», де визначено, що однією з цілей **реалізації державної політики у воєнній сфері** є дієва система медичного забезпечення, що відповідає потребам сил оборони [5].

Медична реабілітація військовослужбовців – система медичних заходів, спрямованих на попередження зниження і втрати працездатності, швидше відновлення порушених функцій, профілактику ускладнень і рецидивів захворювань військовослужбовців та раннє повернення їх до професійної діяльності.

Методи, засоби і методики медичної реабілітації, складаючи процес системи, інтегруються в багатьох варіантах у залежності від захворювання, віку,

індивідуального сприйняття засобів реабілітації та багатьох чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Оскільки однією з найважливіших складових соціальних гарантій військовослужбовців є їх медичне забезпечення, лікувально-профілактичні заходи та реабілітація, то певна частина фінансових витрати покривається державою.

Відповідно до статті 11 [Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»](#) у період дії воєнного стану військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України. На зазначених військовослужбовців та супроводжуючий їх медичний персонал не поширюються обмеження щодо виїзду громадян України за межі України. Відшкодування вартості проїзду та оплати послуг з надання такої медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації здійснюється за рахунок коштів державного бюджету [2].

Зокрема, у ході написання роботи, хочу виділити, що дуже важливим є те, що зараз [Департамент охорони здоров'я Міністерства Внутрішніх Справ України розробив сайт на якому кожен може дізнатися про всі Заклади охорони здоров'я МВС України, де можна пройти реабілітацію. Ознайомитися з законодавчими та нормативно-правовими актами згідно з якими людина, може бути направлена на реабілітацію.](#)

[Також на цьому сайті детально розповідають про послідовність дій для направлення на реабілітацію поліцейських, військовослужбовців НГУ та ДПСУ та рятувальників \[1\].](#)

Аналізуючи статті та інтерв'ю медиків, варто сказати, що основними реабілітаційними заходами сьогодні є відновлення пацієнтів після опіків, вогнепальних поранень, уламкових переломів, підготовка до протезування.

Як згадує у своєму інтерв'ю Ігор Кошівка: *«У військових є одні очікування, але коли в процесі реабілітації та протезування вони отримують протез, то розуміють, що це не рука чи нога. Тоді починається другий етап психологічної перепідготовки, змінюється ставлення людини до війни, мотивація. Стан не завжди дозволяє повернутися: у когось рана гоїться тиждень-три, а в когось може й місяцями. Це дуже складно передбачити. Далі настає юридичний момент, бо якщо на відновлення потрібно дуже багато часу, то вже військово-лікарська комісія госпіталю розглядатиме, чи може людина далі проходити службу» [6].*

Щодо психологічної допомоги, то метою її надання є:

1. Збереження або відновлення фізичного та психічного здоров'я військовослужбовців;

2. Зниження частоти та тяжкості наслідків перенесених БПТ.

Відповідно до наказу Міністерства Оборони України від 09.12.2015 року психологічна реабілітація військовослужбовців проводиться за такими етапами: декомпресія та реабілітація в стаціонарних умовах.

Декомпресія – форма первинної психологічної реабілітації військовослужбовців, які перебували в екстремальних (бойових) умовах службово-бойової діяльності, що складається з комплексу заходів фізичного і психологічного відновлення організму людини та проводиться з метою поступової реадaptaції військовослужбовців до звичайних умов життєдіяльності, запобігання розвитку в них психологічних травм.

Основні елементи декомпресії:

- психологічне діагностування;
- психоемоційне та психофізіологічне розвантаження, відновлення психологічної безпеки особистості;
- соціальна реадaptaція.

Декомпресія є початковим етапом психологічної реабілітації військовослужбовців, які перебували в екстремальних (бойових) умовах службово-бойової діяльності.

Заходи з декомпресії організовує командир (начальник) органу військового управління, у підпорядкуванні якого знаходиться військова частина (підрозділ).

За 10 діб до початку проведення заходів декомпресії наказом начальника органу військового управління, у підпорядкуванні якого знаходиться військова частина (підрозділ), призначається склад робочої групи з офіцерів морально-психологічного забезпечення, офіцерів-психологів, психологів, військових священників (капеланів) та начальника медичної служби для проведення заходів декомпресії.

З метою запобігання додатковій психотравматизації військовослужбовців, які після нещодавнього виконання службових обов’язків демонструють гостру реакцію на стрес або ознаки БПТ, командування військової частини (підрозділу):

- забезпечує щодо них безумовне дотримання військової етики й субординації іншими військовослужбовцями;
- обмежує їх контакти з важкохворими чи пораненими;
- забезпечує максимальне обмеження приймання ними лікарських психотропних препаратів (за винятком серйозних порушень сну);
- за можливості забезпечує їх перевезення до закладів охорони здоров’я (за потреби) немедичним військовим транспортом [3].

Адміністративно-правове регулювання реалізації права на охорону здоров’я військовослужбовців, здійснюється за допомогою комплексу спрямованих заходів системою уповноважених суб’єктів, що здійснюють цілеспрямований вплив на стан забезпечення реалізації права на охорону здоров’я за допомогою норм права, і у свою чергу складаються із засобів, форм і методів адміністративно правового впливу.

Давайте резюмуємо, що політика у сфері правового забезпечення медичної та психологічної реабілітації військових та членів їх сімей сьогодні ще не сформована належним чином, є фрагментарною, а потребує комплексного підходу. На рівні КМУ (а не просто наказом Міноборони) доцільно ухвалити по комплексну стратегію та програму забезпечення медичної та психологічної реабілітації військових та членів їх сімей до якої мають бути залучені і МОУ МОЗ, Мінцифри і громадський сектор.

У цій стратегії передбачити механізм цільового використання коштів за принципом «Кошти за військовослужбовцем». Таким чином, особа зможе отримувати необхідні медичні реабілітаційні та психологічну реабілітацію у тих центрах закладах, програмах, чи навіть у приватних спеціалістів, які їм необхідні. А витрати компенсуватимуться програмою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Департамент охорони здоров'я МВС України:
<https://health.mvs.gov.ua/uk/likuvannya-ta-reabilitaciya>
2. Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
3. Наказ Міністерства Оборони України від 09.12.2015 № 702 – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text>
4. Радиш __Я. Ф., О. М. Соколова Медична реабілітація військовослужбовців як наукова проблема: теоретико-методологічні засади. Економіка та держава № 3/2012. С. 103-106
5. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»
6. <https://ivr.ua/ua/rehabilitation-after-military-injuries>
7. <https://www.enableme.com.ua/ua/article/sucasni-vidi-reabilitacii-dla-postrazdalih-vid-vijni-ta-veteraniv-zsu-8895>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Маївський Олег

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та фінансового права Джох Роман Васильович)

Російсько-українська війна суттєво вплинула на стан економіки країни та умови ведення бізнесу. Вітчизняний бізнес зазнав та продовжує зазнавати значних втрат, причому це стосується як підприємств, які провадили свою діяльність в регіонах, що наразі перебувають у зоні активних бойових дій, так й тих, які знаходяться у відносно безпечних регіонах. Перші – або припинили роботу, знищені фізично, або працюють на неповну потужність та в надскладних умовах. А другі – зазнали відчутних негативних наслідків війни через порушення

технологічних ланцюжків та логістичних зв'язків, втрату значної частки ринків збуту всередині країни, мобілізацію працівників (часто висококваліфікованих і затребуваних професій, замінити яких доволі складно), масову внутрішню і зовнішню міграцію населення, відбулося порушення платіжного балансу підприємств, що вплинуло на їх платоспроможність.

Всі ці фактори негативно вплинули на економіку країни в цілому, адже саме робота бізнесу забезпечує податкові надходження до Державного бюджету яких так потребує Україна внаслідок суттєвого збільшення фінансування оборони.

В таких умовах держава змушена була здійснити дуже обережні заходи податкового регулювання, які б з одного боку сприяли виведенню бізнесу з важкого економічного стану, а з іншого боку – забезпечували б оптимально можливі надходження податкових надходжень.

З огляду на це, Офісом Президента України, Кабінетом Міністрів України та Верховною радою України в березні та квітні 2022 року була запроваджена на час дії воєнного стану суттєва лібералізація умов ведення, контролю підприємницької діяльності та було пом'якшене оподаткування. Так, за березень - листопад 2022 року Верховна рада України, Кабінет Міністрів України та інші виконавчі органи влади ухвалили низку нормативно-правових та підзаконних нормативних актів щодо внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України, а також розробки механізму реалізації економічної політики держави в воєнний час. [2]

Такі заходи стали потужним інструментом податкової та регулятивної підтримки бізнесу, проте й викликали велику дискусію та занепокоєння серед фахівців щодо розбалансування бюджету та обґрунтованого надання преференцій окремим галузям за рахунок інших. Ці занепокоєння підтвердилися протягом декількох місяців, що призвело до повернення влітку 2023 року частини податкових правил, які раніше були призупинені.

Відповідно ці зміни законодавства стосувались, як юридичних осіб так і фізичних осіб-підприємців.

В структурі вітчизняного підприємництва станом на 01 квітня 2022 рік частка малого бізнесу складала 99,06%, середнього – 0,91% і великого – 0,03%, тому не дивно, що основні заходи держави були тоді направлені на малий і середній бізнес [4].

Тодішні оновлення зачепили, в першу чергу, спрощену систему оподаткування. Так, ФОП-и, які належать до 1 та 2 групи, мали можливість не сплачувати єдиний податок за період з 01 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану, але не пізніше ніж до 1 серпня 2023 року, навіть якщо працюють і отримують дохід. Якщо ж ФОП-и 1 та 2 групи мають бажання підтримати державу, то можливість сплачувати за власним бажанням єдиний податок залишалась. Відповідно, якщо ви не сплачували єдиний податок, то в декларації за відповідний період дані по єдиному податку не потрібно заповнювати згідно з пунктом 9.1 підрозділу 8 розділу XX Податкового кодексу України [5].

Що стосується ФОП-ів 3 та 4 групи, то вони не звільнялися від сплати єдиного податку. Для цього Законом на період воєнного стану для платників, що перебувають на 3 групі єдиного податку було збільшено ліміт річного доходу з 7 млн 600 тис гривень до 10 млрд гривень, і були відсутні обмеження щодо кількості працівників.

Таким чином, фактично, з врахуванням вище зазначених змін, платниками єдиного податку 3-ої групи є як ФОП-и так і юридичні особи, які вписуються у визначені обмеження. Ставка становила 2% від обороту незалежно від виду діяльності (винятком була діяльність, пов'язана з підакцизними товарами, гральним бізнесом, обміном валют та видобутком і реалізацією корисних копалин, банки, страхові компанії, ломбарди, що зареєстровані як ФОП, юридичні особи-нерезиденти та ін.). ПДВ на цей період не нараховувався і не сплачувався. Звітний період - квартал, сплата помісячно до 15 числа. Заяву про перехід на спрощену систему з особливостями необхідно було подати до 31 березня [3].

Також ФОП-и як на спрощеній, так і на загальній системі оподаткування, особи, які провадять незалежну професійну діяльність та члени фермерського господарства звільнялися від сплати ЄСВ «за себе». Ця норма стартувала з 1 березня 2022 року і припиняє дію через рік після закінчення воєнного стану [1].

ФОП-ам 2 і 3 групи дозволяється не сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників. Такі суми будуть сплачені з коштів держбюджету. Держава також звільнила осіб, земельні ділянки або активи, яких розташовані на територіях, де ведуться бойові дії або на тимчасово окупованих територіях від сплати земельного податку та орендної плати (на період з 1 березня 2022 року до 31 грудня року, наступного за роком в якому припинено воєнний стан); мінімального податкового зобов'язання за земельні ділянки (за 2022 та 2023 роки); екологічного податку - за 2022 рік [3].

Варто відзначити, що на період дії воєнного стану в Україні не застосовуються штрафні санкції до платників податків за порушення чинного податкового законодавства. Це звільнення вкрай важливе для платників податків. Окрім того, варто наголосити на тому, що платників податків було звільнено від відповідальності за податкові правопорушення, вчинені під час воєнного стану. Зокрема, було передбачено, що у разі неспроможності платника податків своєчасно виконати свої обов'язки (зокрема щодо дотримання строків сплати податків і зборів, подання звітності, граничних термінів реєстрації у відповідних реєстрах податкових або акцизних накладних, розрахунків коригування, подання податкових або акцизних накладних електронних документів, що містять дані про фактичні залишки пального та обіг пального чи спирту етилового тощо), такий платник податків був звільнений від відповідальності, але зобов'язаний виконати свої зобов'язання протягом трьох місяців після скасування воєнного стану в Україні [6].

Також було передбачено порядок дій, у випадку втрати первинних бухгалтерських документів через бойові дії чи окупацію. Так платник податків мав подати до податкової звернення у довільній формі про неможливість

вивезення первинних документів або їх знищення. Після цього він отримує так званий «імунітет» від перевірок зазначених періодів. Що стосується показників фінансової звітності, то вони не можуть бути піддані сумніву лише через відсутність підтверджуючих первинних документів. При цьому запроваджується презумпція правомірності дій платника податків, а їх неправомірність мають доводити податкові органи.

Важливою новелою було також запровадження положень щодо зупинення відповідних строків, а саме: строки виникнення права на податкову заставу та на подальше стягнення боргу; строки давності; строки надання відповіді на запити контролюючих органів; строки надання індивідуальних податкових консультацій; строки внесення змін щодо даних платника податків та подання форми №20-ОПП; строки подання заяви на бюджетне відшкодування періоду; інші подібні строки, не пов’язані безпосередньо із виконанням податкового обов’язку. Дані зміни також запроваджувались тимчасово, до 1 серпня 2023 року.[6]

Отож, економічна стабільність нашої країни в такий складний період її функціонування залежить, насамперед, від платників податків, які сьогодні продовжують працювати. Запроваджені тимчасові податкові зміни дали можливість суб’єктам господарювання зекономити кошти на сплаті податків та інвестувати їх у подальшу господарську діяльність і таким чином підтримувати та розвивати її, щоб вберегти свою господарську діяльність від припинення та й надалі підтримувати економіку держави.

Водночас суб’єкти господарювання повинні зараз підтримувати українську економіку та сплачувати повноцінно податки, наповнювати бюджет, щоб держава виконувала свої функції, адже система оподаткування, з одного боку, має бути спрямована на стимулювання підприємницької діяльності в сучасних реаліях, а з іншого – на подальше наповнення державного та місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень від підприємств.

Очевидно, що після нашої неминучої та обов’язкової перемоги, слід буде взяти до уваги, що суттєве зниження адміністративного та податкового навантаження на суб’єктів господарювання сприятиме більшій концентрації коштів в обігу та створить ресурс для подолання післявоєнних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бец Н. Нюанси оподаткування бізнесу в умовах воєнного стану. [Електронний ресурс]. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/nyuansi-opodatkovannya-biznesu-v-umovah-voennogo-stanu.html>
2. Власова О.Є. Податки воєнного часу: зміни та наслідки. Конференція ФЕБОА. 2022. С. 38-42. [Електронний ресурс]. URL: https://eprints.kname.edu.ua/62895/1/%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%AF%20%D0%A4%D0%95%D0%91%D0%9E%D0%90_2022%20%2B-38-43.pdf
3. Бородкін О., Ємець Р. Податкова реформи в період воєнного стану. URL: <https://vkr.ua/publication/podatкова-reforma-v-period-voienного-stanu-shcho-priynyali-15-berезnya>

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

6. Дмитрик О. О., Казмірук К. О. Деякі особливості оподаткування суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. *Право та інновації*. 2022. № 4 (40). С. 115–120.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Скольська Соломія

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: доц. Суханов М. О.)

Вступ. Розвиток механізму надання адміністративних послуг забезпечує створення необхідних умов для задоволення потреб населення. Його покращення сприяє доступності послуг для громадян, особливо для тих, хто проживає в віддалених місцях. Це допомагає зменшити соціальну відстань між громадянами та органами публічної адміністрації і забезпечити рівний доступ до послуг для всіх. У період воєнного стану проблеми тільки загострюються і зростає попит на певні адміністративні послуги, тому важливо й надалі вдосконалювати процеси, які пов'язані з наданням адміністративних послуг.

Виклад основного матеріалу. Поняття «адміністративна послуга» було досліджено у працях багатьох іноземних та українських вчених таких, як: В. Авер'янов, І. Коліушко, Р. Куйбіда, В. Тимощук, тощо[4]. Закон України «Про адміністративні послуги» визначає, що такою послугою є результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону[1]. У науці виокремлюють такі ознаки адміністративної послуги: надається лише за звернення фізичної чи юридичної особи, такі послуги надаються виключно уповноваженими органами, результатом адміністративної послуги є адміністративний акт.

Суб'єктам надання є органи виконавчої влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні реєстратори, суб'єкти державної реєстрації, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги [1].

Своєрідну роль у наданні адміністративних послуг відіграють центри надання адміністративних послуг. Згідно з вище зазначеним Законом центром надання адміністративних послуг є постійно діючий робочий орган або виконавчий орган (структурний підрозділ) органу місцевого самоврядування або місцевої державної адміністрації, в якому надаються адміністративні послуги згідно з переліком, визначеним відповідно до Закону[1]. Основним завданням

ЦНАПів є організація надання адміністративних послуг і більшість їх дій спрямовані саме на прийняття, передачу, видачу документів необхідних для послуги, а не на їх безпосереднє надання. Лише деякі прирівнюються до адміністративних послуг, зокрема надання витягів і виписок із реєстрів, довідок, копій, дублікатів документів та інші передбачені законом дії. Такий принцип роботи центрів дозволяє запобігати корупції, бюрократії, оскільки відбувається мінімізація контактів громадян з посадовцями та створюється більш прозора система надання послуг. ЦНАПи спрощують процес отримання адміністративних послуг, скорочуючи час, необхідний для вирішення різних питань, сприяють стандартизації та покращенню якості надання послуг через впровадження сучасних технологій, оптимізацію процесів та навчання персоналу.

Також важливо зазначити про Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Дія» - сервіс, де можна швидко отримати потрібну адміністративну послугу. Розширення переліку адміністративних послуг, які надаються у застосунку, сприятиме їх наближенню до громадян. Робота «Дії» є справжнім прогресом у взаємодії держави та громадянина, до того ж суттєво полегшує діяльність суб'єктів надання адміністративних послуг в умовах воєнного стану. Портал дозволяє оптимізувати використання ресурсів, оскільки для отримання різних адміністративних послуг необхідно мати лише смартфон та завантажений застосунок, що дозволяє зменшити витрати на адміністрування.

Під час дії воєнного стану попит на деякі адміністративні послуги зростає, і однією з таких послуг є видача довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; саме із таким проханням зверталась клієнтка до нашої клініки. Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру[2]. Опрацьовуючи законодавчу базу, ми з колегами визначили, що необхідними документами для отримання цієї послуги є заява про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, або документ, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус, документи, що підтверджують факт проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення, на день виникнення обставин, що спричинили внутрішнє переміщення.

В умовах воєнного стану ВПО для отримання довідки може звернутися до центру надання адміністративних послуг або до уповноваженої особи виконавчого органу сільської, селищної, міської ради. Уповноважена особа територіальної громади чи ЦНАПу приймає рішення та видає довідку внутрішньо переміщеній особі і реєструє заяву з формуванням електронної справи з використанням інформаційних систем Міністерства соціальної

політики для включення інформації про внутрішньо переміщену особу до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб. Також заява про взяття на облік може бути подана в електронній формі з використанням мобільного додатка «Дія» [5].

Висновки. Надання адміністративних послуг важлива складова взаємодії держави із громадянами, тому подальше покращення якості надання, доступність, швидкість – основа ефективної діяльності країни. Розширення переліку послуг, які надаватимуться через центри надання адміністративних послуг та Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Дія», дозволить забезпечити рівний доступ всіх громадян до послуг, задоволеність від роботи державних інституцій, зменшить недовіру населення до влади, оскільки запобігатиме корупції та бюрократії. Під час дії воєнного стану важливо підтримувати стабільність функціонування суспільства, тому механізми надання адміністративних послуг повинні розвиватися та ефективно працювати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про адміністративні послуги». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18/print>
3. Ославський М. І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади: навч.посіб. 2008р. 216с.
4. Соловійова О.М. Адміністративні послуги в умовах воєнного стану в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 5/2022
5. Статус внутрішньо переміщеної особи та довідка переселенця. URL: <https://guide.diiia.gov.ua/view/vydacha-dovidky-pro-vziattia-na-oblik-vnutrishno-peremishchenoi-osoby-e0d66712-cab9-43a2-8f11-2daa4b395bc6>

КОМПЕНСАЦІЯ ЗА ПОШКОДЖЕННЯ АБО ЗНИЩЕННЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОГО МАЙНА ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМИ «ВІДНОВЛЕННЯ»

Брошко Тимур

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(науковий керівник: доц. Хлібороб Н. Є.)*

АКТУАЛЬНІСТЬ. Збройна агресія росії призвела до цілого ряду проблем. Житлова проблема в Україні сягнула небувалих масштабів. Відновлення потребують міста, селища, села. Велика кількість українців вже ніколи не будуть мати змоги повернутися до тих осель де жили, бо значна частина із них знищена вщент. За даними Міністерства розвитку громад на територій України, з початку повномасштабної збройної агресії ворог зруйнував понад 160 тисяч

індивідуальних будинків і понад 20 тисяч багатоквартирних будинків, і ця кількість не згасає. Тому питання процедури надання компенсації за пошкоджені або знищені об’єкти нерухомого майна набули актуальності та потребують дослідження.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ. Дослідити процедуру надання компенсації щодо пошкоджених або знищених об’єктів нерухомого майна та сформулювати порядок дій при наданні консультації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ. Насамперед, варто визначити, що таке «Відновлення», - це послуга щодо компенсації від держави на ремонт об’єктів нерухомого майна, пошкодженого або знищеного через бойові дії. «Відновлення» регулюється Законом України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об’єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією росії проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією росії проти України» та іншими нормативно правовими актами [1,2,3,6].

Сфера дії компенсації поширюється на об’єкти нерухомого майна, що були пошкоджені та знищені внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією росії проти України, з дня набрання чинності Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022, тобто з 24 лютого 2022 р.

Отримувачами компенсації можуть бути фізичні особи - громадяни України, які досягли 18-річного віку, є власниками (співвласниками) пошкодженого об’єкта, право власності якого підтверджено [1]. Варто наголосити, що отримати компенсацію зможуть лише ті громадяни у яких територія є неокупована. Також отримувачами не можуть бути особи до яких застосована санкція, наявна судимість за кримінальне правопорушення.

«Відновлення» передбачає певну групу осіб які можуть першочергово претендувати на отримання компенсації це: 1) учасники бойових дій; 2) особа з інвалідністю внаслідок війни; 3) ветерани війни; 4) особи, призвані на військову службу за призовом під час мобілізації; 5) члени сімей загиблих військових; 6) багатодітні сім’ї; 7) особи з інвалідністю I та II груп; 8) батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу; 9) опікуни/піклувальники; 10) прийомні батьки та патронатні вихователі; 11) діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування [1].

Компенсація передбачається за об’єкти нерухомого майна, які є пошкоджені або знищені. Тож треба розмежувати та виділити особливості кожного із видів.

Знищені об’єкти нерухомого майна наділенні такими ознаками як: 1) об’єкти стали непридатними для використання за цільовим призначенням; 2) відновлення об’єктів є неможливим шляхом поточного або капітального ремонту; 3) є економічно недоцільним.

Знищеними об’єктами можуть бути: 1) квартири, інші житлові приміщення в будівлі, будинки садибного типу, садові та дачні будинки; 2) об’єкти будівництва, щодо яких отримано право на виконання будівельних робіт; 3) складові частини об’єктів будівництва щодо, яких отримано право на виконання будівельних робіт[1].

Пошкоджені об’єкти нерухомого майна наділенні такими ознаками як: 1) є пошкодженими; 2) об’єкти можуть бути відновлені шляхом поточного або капітального ремонту; 3) відновлення об’єктів є економічно доцільним.

Пошкодженими об’єктами нерухомого майна можуть бути ті самі об’єкти нерухомого майна, що і в знищеному, однак додається спільне майно багатоквартирного будинку, відмінне від земельної ділянки [1].

Компенсація має цільове призначення, тобто надається лише з певною метою та для певних дій. Для пошкодженого об’єкта нерухомого майна надається для придбання будівельної продукції з метою виконання поточного чи капітального ремонту самостійно або шляхом замовлення виконання відповідних послуг та робіт. Для знищеного об’єкта нерухомого майна надається для отримання сертифіката з метою придбання житлової нерухомості.

Суми компенсації на ремонтні роботи поділяються на: 1) ремонт категорії А — сума не перевищує 200 тис. грн; 2) ремонт категорії Б — сума становить: від 200 тис. грн до 350 тис. грн — для квартир у багатоквартирному будинку (у разі, коли місця загального користування не пошкоджені) або від 200 тис. грн до 500 тис. грн — для одноквартирних будинків, зокрема відокремлених житлових будинків садибного типу. Також кошти потрібно використати протягом 12 місяців для категорії А і 18 місяців для категорії Б з моменту отримання [5].

Особливості житлового сертифіката: 1) якщо фактична вартість житла буде більшою, ніж вартість, яка вказана в житловому сертифікаті, отримувач компенсації самостійно сплачує таку різницю. 2) сертифікат може бути використаний лише його власником або його спадкоємцем. 3) сертифікат не може бути відчужений третім особам. 4) отримувач компенсації не має права відчужувати квартиру, будинок, придбані ним з використанням житлового сертифіката, протягом п’яти років.

Порядок надання компенсації за пошкоджені або знищені об’єкт нерухомого майна визначається Кабінетом Міністрів України [2,3,4,5].

Зазначимо покроковий алгоритм дій для подачі заявки:

1. Потрібно подати інформаційне повідомлення про пошкодження або знищення об’єктів нерухомого майна. Можна подати через Портал Дія, адміністратора ЦНАПу або нотаріуса.

2. Відкриття «спеціального рахунку» в банках партнера. До прикладу, ПриватБанк, Монобанк або інші.

3. Отримати довідку про відсутність судимості, отримати згоду співвласників на отримання компенсації заявником (у разі спільної власності на об’єкт нерухомого майна).

4. Сформулювати заяви на отримання компенсації через сайт Дія або звернутися до реєстратора в ЦНАП.

5. Допуск комісії місцевої ради до обстеження майна та надання їй підтверджуючих документів.

6. Отримати повідомлення про реєстрацію поданої заяви та про початок її розгляду.

Проаналізувавши консультації які були надані та законодавство можу виділити такі проблеми які потребують врегулювання.

Відсутність можливості отримати компенсацію за Законом, тим особам, чий об'єкти нерухомості були знищені або пошкоджені внаслідок збройної агресії росії до 24 лютого 2022 р. Розв'язання вказаної проблеми розширить поле надання компенсації та врегулює питання нерівності між громадянами.

Відсутність можливості отримати компенсацію за пошкодження та знищення об'єктів, які станом на даний момент знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Таке неврегулювання ставить у нерівне становище громадян, які можуть отримати компенсацію і тих які не можуть отримати із за того, що їх майно знаходиться на тимчасово окупованій території. З огляду на це необхідно розглянути можливість і способи розширення дії Закону і на нерухоме майно, що знаходиться на таких територіях для належного захисту прав власників такого майна та забезпечення гідних житлових умов для них.

Необхідність у зміні максимального розміру компенсації за пошкоджені об'єкти нерухомого майна. На даний момент регулювання компенсації за пошкоджені об'єкти є достатньо обмеженим. Особи, які вже отримали компенсацію в межах 200 тис. грн, не можуть претендувати на отримання додаткової частини компенсації для проведення наступного ремонту, хоча обсяг пошкоджень об'єкта може перевищувати цю суму. Виходячи з принципів рівності та соціальної справедливості, важливо було б забезпечити можливість і встановити порядок та умови надання додаткової частини компенсації.

ВИСНОВКИ. Враховуючи вище наведене та досвід в наданні консультацій щодо компенсації за пошкоджене або зруйноване майно хочу запропонувати порядок дій який допоможе швидше та ефективніше надати консультацію в цьому питанні.

Перший крок, треба дізнатися де саме знаходиться даний об'єкт нерухомого майна та коли саме він був пошкоджений.

Другий крок, з'ясувати чи є особа, що звернулося до Вас власником даного об'єкта нерухомого майна та чи є в неї співвласники щодо цього об'єкта.

Третій крок, встановити, що це за вид майна і чи є воно пошкоджене або знищене.

Четвертий крок, дізнатися чи підпадає особа, яка звернулася під критерії пріоритетного права на отримання компенсації.

П'ятий крок, наголосити які необхідні документи для подання заяви на компенсацію та за необхідності допомогти в подачі заяви через «Відновлення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних

актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23.02.2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#n6> (дата звернення 20.03.2024).

2. Постанова Кабінету міністрів України від 26.03.20022 № 380 «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.03.2024).

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2017 №257 «Про затвердження Порядку проведення обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.03.2024).

4. Постанова Кабінету міністрів України від 30.05.2023 № 600 «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.03.2024).

5. Постанова Кабінету міністрів України від 21.04.2023 №381 «Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги “єВідновлення”». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.03.2024).

6. Постанова Кабінету міністрів України від 13.06.2023 № 624-2023-п «Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.03.2024).

АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ ЗА НОВИМ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ»: НОВЕЛИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ріжняк Вікторія

Львівський національний університет імені Івана Франка

(наук. керівник: доц. Хлібороб Н. Є.)

Право на оскарження є фундаментально важливим у контексті практичної реалізації забезпечення прав та свобод людини, оскільки їхнє порушення буде

мати місце завжди і в будь-якій державі. Уявити ідеальне використання та непосягання на права і свободи у відносинах «публічна адміністрація – людина», як на мене, неможливо навіть у сучасних високорозвинених державах, бо завжди будуть наявні фактори, що негативно впливатимуть на стан їх дотримання [6].

Надзвичайно актуальною проблематика цього права є для України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Хоч і з 1991 року Україна стала незалежною, правовою та демократичною державою, досі залишаються окремі наслідки радянської командно-адміністративної системи у багатьох сферах публічного адміністрування. У той час право тлумачилось як винятково управлінський інструмент, відповідно, не було і необхідності у захисті прав та свобод приватних осіб, оскільки відносини між ними і публічною адміністрацією вважались автоматично узгодженими, але, зараз, в правових умовах за яких людина визнається найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення її прав головним обов'язком держави, чи є доцільним таке трактування відносин між особою та публічною адміністрацією? Насправді, усе діаметрально протилежно, оскільки інструмент адміністративного оскарження повинен бути дієвим механізмом захисту людини від державного свавілля, яке є дуже поширеним, перш за все, через значну неврегульованість і невизначеність збалансованих правил взаємодії між органами публічної адміністрації та приватними особами, у тому числі через можливість цих органів приймати певні рішення щодо осіб без задіювання останніх, так званий принцип «ваша справа без вас», що є неприпустимим [3].

Показовим є опитування, проведене Радою бізнес-омбудсмена щодо рівня довіри до адміністративного оскарження, серед 344 представників бізнесу, 87,2% вважають, що, радше, не варто надіятись на неупереджений, повний і справедливий розгляд скарги, поданої в порядку адміністративного оскарження [5]. Необхідно враховувати і те, що повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило зростання запиту на правові та адміністративні послуги, а тому проблематика права на адміністративне оскарження набула ще більш суттєвого характеру. Такі послуги потребують виваженої оперативності, неупередженості та правильності (без порушення прав, свобод та законних інтересів осіб), а оскільки «ідеальність» у цих аспектах спостерігається досить рідко, то дуже важливо, щоб саме інститут адміністративного оскарження, крім того, що працював швидко та ефективно, викликав довіру у людей [2].

Які можливості у сфері адміністративного оскарження надає Закон України «Про адміністративну процедуру» та чи є у нього перспективи вирішити проблеми у цій сфері, зокрема неефективність, «кругову поруку» органів публічної адміністрації та надмірний бюрократизм?

Розпочати варто з того, що цей Закон має довгу та складну історію прийняття. Це спричинено здебільшого відсутністю політичної волі, внаслідок нерозуміння важливості цього акта та його ролі для забезпечення прав людини у сфері публічно-правових відносин. Загальний Закон «Про адміністративну процедуру» є фундаментом, який чітко ставить діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у визначені рамки, які б максимально

сприяли як справедливо та неупереджено прийнятому рішення, так і задоволенню законних інтересів приватної особи.

ЗАП розглядає адміністративне оскарження як факультативну стадію адміністративного провадження, але при цьому дуже цінну. Варто визначити основні новели у контексті адміністративного оскарження, які пропонує Закон:

- Передбаченість можливого спеціального суб'єкта розгляду скарг (акцент на колегіальності розгляду і залученні громадськості). Введення такого нового суб'єкта як комісії з розгляду скарг спричинене, перш за все, необхідністю реальної неупередженості, з врахуванням поширених випадків «корпоративної солідарності». Такі комісії мають дорадчий статус, оскільки повинні розглядати скарги по суті і приймати відповідні рішення (висновки), які мають рекомендаційний характер. Сутнісним є те, що передбачається залучення до таких комісій представників інститутів громадянського суспільства (громадськість) у кількості, що не перевищує третину складу комісії.

- Визначеність зручного для особи (причому і тієї особи, яка була учасником адміністративного провадження, і тієї, яка не була) строку, протягом якого вона може подати скаргу. Законом встановлено, що за загальним правилом скарга на адміністративний акт може бути подана протягом 30 календарних днів з дня його доведення до відома особи, яка була учасником адміністративного провадження щодо його прийняття. Особа, яка хоч і не була учасником адміністративного провадження, але на право, свободу або законний інтерес якої негативно впливає адміністративний акт, теж може подати відповідну скаргу. Строк для неї такий самий, але триває він з моменту, коли вона дізналась або мала дізнатись про такий вплив. У цьому контексті важливим є те, що ЗАП запроваджує істотно інший підхід до набрання чинності адміністративним актом, оскільки строк пов'язаний безпосередньо з доведенням його до відома осіб, прав, свобод та законних інтересів яких він стосується. Причому, пропущений строк з поважних причин може бути продовжений за клопотанням особи, а у випадку незазначення у адміністративному акті порядку і строку його оскарження строк взагалі не може вважатись пропущеним. Ці норми цілком спрямовані на захист прав особи.

- У разі невідповідності скарги вимогам щодо її назви та форми, вона розглядається за правилами адміністративного оскарження, але тільки якщо є скаргою по суті. Тут ЗАП частково толерує можливу необізнаність особи щодо форми чи назви свого звернення. Основна суть полягає у тому, що за правилами ЗАП скаргою є оскарження вже прийнятого адміністративного акта та процедурних рішень, вчиненої дії і допущеної бездіяльності адміністративних органів, а не оскарження поведінки інших осіб, яка певним чином заважає скаржнику у повсякденному житті.

- Подання скарги через адміністративний орган, адміністративний акт, процедурне рішення, дія або бездіяльність якого оскаржується. Метою такого нововведення є ефективність, оскільки, з однієї сторони, такий підхід сприяє та допомагає скаржнику скоротити часові та, можливо, грошові (у разі віддаленого місцезнаходження органу) витрати на пошук необхідного адміністративного

органу, а з іншої сторони, полегшує і прискорює розгляд скарги відповідним суб'єктом.

- Забезпечення фундаментальних прав особи при адміністративному оскарженні, зокрема: ознайомлюватись з матеріалами справи, бути «почутою» при вирішенні справи щодо її адміністративної скарги, бути повідомленою про місце, час і дату проведення слухання у разі його наявності, подавати клопотання процедурного змісту, отримувати та надавати документи й інші докази, які стосуються справи тощо. Це забезпечує активну участь скажника безпосередньо у справі, яка його стосується, так званий принцип «ваша справа з вами», що дає значно більше надій на вдале та позитивне її вирішення [1,4].

Отже, варто підсумувати, що Закон України «Про адміністративну процедуру» в частині правил щодо адміністративного оскарження є, як на мене, дуже прогресивним, якісним та актуальним, оскільки в ньому досить повно та детально закріплені принципи належного адміністрування і механізми їх реалізації. Прийняття ЗАП є шаленим кроком уперед у встановленні чітких та зрозумілих правил взаємодії між органами публічної адміністрації і приватними особами. При цьому, потрібно пам'ятати, що саме прийняття закону не забезпечує одразу ж належне його виконання. По-перше, новели, визначені в ЗАП, у багатьох випадках можуть бути недієвими та неефективними, якщо він не буде оптимально узгоджений із спеціальним законодавством, тобто необхідно першочергово після його прийняття забезпечити усунення колізій у зв'язку з наявністю спеціальних нормативно-правових актів у різних сферах правового регулювання. По-друге, таким же важливим завданням для держави є проведення навчання щодо застосування ЗАП для державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування задля того, щоб цей Закон був не лише де-юре позитивним, але і де-факто мав ефективний практичний вияв. Вкрай необхідним є і проведення інформаційних компаній для забезпечення обізнаності населення щодо загальної процедури адміністративного оскарження. Отож можна констатувати, що ЗАП, воістину, встановлює позитивні уніфіковані правила взаємодії приватних осіб та публічної влади щодо здійснення процедури адміністративного оскарження, але про практичну успішність цього Закону варто говорити після проведення відповідних аналітичних, інформаційних та нормотворчих заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-IX#Text> (ст. 78-85).
2. Комплексне дослідження / Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану. <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/dostupnist-pravovoyi-dopomogy-v-konteksti-voyennogo-stanu.pdf> (157 с.).
3. Лученко Д.В. Інститут оскарження в адміністративному праві: автореф. дис.докт. юрид. наук :12.00.07; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 36 с.

4. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру» / авт. колектив: Андрійко О. Ф., Бевзенко В. М. та ін.; за заг. ред. Тимощука В. П. – Київ, 2023 – 545 с.

5. Системний звіт. Адміністративне оскарження: поточний стан та рекомендації/ Рада бізнес-омбудсмена. Київ, 2019. 80 с.

6. Цельєв О. В. Право на оскарження рішень органів публічної влади та їхніх посадових осіб як складова верховенства права / Цельєв О. В. // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. - 2017. - Т. 200. - С. 72-79.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ДІЯ СІТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Добровний Орест

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(науковий керівник: доц. Шпуганич І. І.)*

14 серпня 2021 року набрав чинності Закон України “Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні”. Цей нормативно-правовий акт ввів у дію правовий режим Дія Сіті. Це унікальний податковий та правовий простір для ведення підприємницької діяльності, зокрема у сфері інформаційних технологій [2].

Цей правовий режим був введений не тільки з метою привабити молодих ІТ-спеціалістів або ж підприємців, але й для привернення уваги закордонних компаній та інвесторів. Зараз ця тема є однією з найбільш важливих та актуальних, адже ІТ-сфера є осередком молодих, амбіційних та креативних людей, які займають помітне місце в економіці України. Звичайно, враховуючи величезні темпи розвитку нашого суспільства і світу загалом, можна презюмувати, що інформаційні технології будуть лише збільшувати свій вплив та свою цінність.

Одним із завдань також було створення прозорої системи оподаткування і запобігання прихованим трудовим відносинам. Адже підприємці часто оформлювали свої відносини з працівниками за допомогою цивільно-правових договорів без оформлення належних трудових відносин за трудовим договором або контрактом, щоб уникнути сплати податків. Компаніям було набагато вигідніше оформлювати цивільно-правові відносини з працівниками. Оскільки при укладенні трудового договору підприємство має керуватися трудовим законодавством і дотримуватися його. А це вже створює певні зобов'язання, додаткові витрати й незручності, адже працівників треба забезпечити різного роду соціальними гарантіями (відпустки, лікарняні тощо), створити робоче місце і закріпити за ним працівника, правила внутрішнього трудового розпорядку і тому подібне. Якщо дивитися з точки зору працівника, то ІТ-спеціалісти не охоче укладали трудові договори (контракти) через більші податкові ставки та зменшення чистого доходу. Адже, якщо укладається трудовий договір (контракт), то потрібно сплачувати:

1. Податок на доходи фізичних осіб – 18%;
2. Військовий збір – 1,5%;
3. Єдиний соціальний внесок – 22% від суми усієї заробітної плати [4].

Якщо ж компанія уклала цивільно-правові договори з підрядниками, наприклад, з фізичними особами-підприємцями (платниками єдиного податку 3 групи), то встановлювалися такі податкові ставки:

1. Єдиний податок з доходу – 5% або, якщо фізична особа-підприємець є платником податку на додану вартість, то 3%;
2. Єдиний соціальний внесок – 22% від суми мінімальної заробітної плати [4].

Можна зробити висновок, що при трудових відносинах податок значно більший.

І тому структурування ІТ-бізнесу через фізичних осіб-підприємців є набагато вигідніше для підприємця, ніж оформлення офіційних трудових відносин з працівниками. Але це несе неприємні ризики визнання відносин трудовими. Наприклад, через те, що підрядники користуються засобами й приміщенням замовника. Також, є постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 420/2174/19 від 09 червня 2021 року, в якій суд визначив перелік ознак трудових відносин, який, на мою думку, не є вичерпний. А саме суд зазначив таке:” Характерними ознаками трудових відносин є:

- систематична виплата заробітної плати за процес праці (а не її результат);
- підпорядкування правилам внутрішнього трудового розпорядку;
- виконання роботи за професією (посадою), визначеною Національним класифікатором України ДК 003:2010 "Класифікатор професій", затвердженим наказом Держспоживстандарту від 28.07.2010 N 327;
- обов'язок роботодавця надати робоче місце;
- дотримання правил охорони праці на підприємстві, в установі, організації тощо” [6].

Якщо цивільно-правові відносини визнають трудовими, то підприємство чекають неприємні наслідки у вигляді штрафів та донарахування відповідної суми податків.

Враховуючи вищенаведену інформацію, очевидно, що потрібно було вирішувати питання з неофіційними трудовими відносинами. Правовий режим Дія Сіті створив сприятливі умови податкового навантаження і дещо нову форму трудових відносин пов'язаних з цивільно-правовими, а саме гіг-контракт. Це допомогло привернути увагу великих ІТ-компаній і зумовило перехід деяких підприємств у новий правовий простір. У підприємців з'явилися гарні можливості у сфері оформлення трудових відносин, наприклад, укладення трудового договору (контракту), гіг-контракту, цивільно-правового договору. Разом з тим доволі лояльні податкові ставки:

1. Податок на доходи фізичних осіб – 5%, а якщо фахівець отримує понад 240 тисяч євро на рік, то весь дохід вище цього ліміту оподатковуватиметься 18%;

2. Військовий збір – 1,5%;

3. Єдиний соціальний внесок – 22% від мінімальної зарплати;

4. Дивіденди, що будуть виплачуватися Резидентами Дія Сіті на користь їх засновників – фізичних осіб (як резидентів України, так і нерезидентів), будуть звільнятися від оподаткування в Україні за умови виплати дивідендів не частіше ніж один раз за 2 роки [4].

В умовах воєнного стану було декілька важливих змін щодо звітності резидентів правового режиму Дія Сіті.

Відповідно до частини 1 статті 12 Закону України “Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні” Кабінет Міністрів України 29 березня 2022 року прийняв постанову “Деякі питання функціонування правового режиму Дія Сіті у зв’язку із введенням воєнного стану в Україні”, якою було покращено умови функціонування резидентів [8]. А саме було передбачено, що на період дії воєнного стану та до 1 числа календарного місяця, наступного за місяцем припинення чи скасування воєнного стану, резидент Дія Сіті не зобов’язаний подавати звітність до уповноваженого органу і це не буде причиною для припинення резидентства. Також, рішення суду, яке визначає наявність обставин невідповідності резидента вимогам, або невідповідність вимогам, які встановлені на основі звіту, незалежного висновку, не буде підставою для втрати статусу резидента.

Але вищенаведена постанова втратила чинність на підставі вже нової постанови Кабінету Міністрів України “Деякі питання відновлення звітності резидентів Дія Сіті” від 13 лютого 2024 року (набрала чинності 17 лютого 2024 року). Ця постанова відновлює обов’язок подання звітності для резидентів про відповідність вимогам і незалежних аудиторських висновків, але є деякі особливості. А саме:

1. Початкові звіти про відповідність не подаються;

2. Резиденти не втрачають цей статус за результатами подання звіту про відповідність та/або незалежного висновку;

Вищезазначені послаблення стосуються резидентів Дія Сіті, що набули такий статус до набрання нею чинності.

Тобто початкові звіти подають лише резиденти, які набули цей статус після 17 лютого 2024 року. Також, резиденти, які є в реєстрі Дія Сіті до 17 лютого 2024 року, навіть в разі недотримання вимог до резидента про які буде зазначено у звіті та незалежному аудиторському висновку, які містяться в статті 5 Закону України “Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні”, надалі й залишатимуться резидентами [7].

Наступні зміни було введено постановою Кабінету Міністрів України “Про визначення видів діяльності, здійснення яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія Сіті” від 19 квітня 2022 року, якою було затверджено

“Перелік видів діяльності, здійснення яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія Сіті” [3].

Цей перелік доповнив види діяльності, з якими можна стати резидентом правового режиму для підприємців. Наприклад, було додано розробку, запровадження та технологічну підтримку продуктів і рішень міжнародних карткових платіжних систем, виробництво та реалізацію плат, комп’ютерів, електронних компонентів, надання у користування потужностей з обробки та зберігання даних у сфері інформатизації (обчислювальна інфраструктура) у вигляді хмарного (віртуального) дата-центру.

Але потрібно звернути увагу ще й на те, що ця постанова була доповнена іншою постановою Кабінету Міністрів України “Про внесення зміни до переліку видів діяльності, здійснення яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія Сіті” від 28 липня 2023 року [10]. Це доповнення було напряду зумовлено умовами воєнного стану, оскільки це стосується діяльності з проектування, виробництва безпілотних літальних апаратів, безпілотних наземних транспортних засобів, їх ремонт, навчання з керування вищезазначеними об’єктами та комплектувальних виробів до зазначених суден.

Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76 “Порядок та критерії визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період” дозволив також бронювати військовозобов’язаних працівників резидентів Дія Сіті на період мобілізації та на воєнний час [5].

Отже, проаналізувавши вищенаведену інформацію, можна зробити висновок, що правовий режим Дія Сіті в умовах воєнного стану закономірно розвивається, зростає та повертається до нормального функціонування. Були введені знижені вимоги до резидентів, що дозволило їм залишитися і продовжувати свою роботу в спеціально створеному правовому режимі.

Станом на 03 березня 2024 року в реєстрі Дія Сіті зареєстровано 864 резидента [11]. Цікаво, що більшість з них набула цей статус після запровадження правового режиму воєнного стану, що свідчить про те, що підприємці довіряють і готові допомагати, розвивати державу навіть в таких складних умовах. І правовий режим всіма можливостями пристосовується до них. Варто врахувати й те, що у статті 3 Закону України “Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні”, передбачена гарантія функціонування Дія Сіті протягом 25 років [2]. І це теж грає роль в залученні нових підприємств.

На мою думку, цей правовий режим є надзвичайно цікавим, перспективним і він буде розвиватися й надалі навіть в важких умовах сьогодення. Адже сфера пов’язана з інформаційними технологіями буде стрімко розвиватися і приносити великий прибуток і я вважаю, що держава повинна стимулювати та залучати таких спеціалістів працювати на території України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні” № 1946-IX від 14.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1946-20#Text>
2. Закон України “Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні” № 1667-IX від 14.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#n223>
3. Перелік видів діяльності, здійснення яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія Сіті затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 467 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2022-%D0%BF#Text>
4. Податковий кодекс України № 2755-VI, редакція від 16.03.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Порядок та критерії визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#Text>
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 420/2174/19 від 09 червня 2021 року URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97533766>
7. Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання відновлення звітності резидентів Дія Сіті” № 163 від 13 лютого 2024 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2024-%D0%BF#Text>
8. Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання функціонування правового режиму Дія Сіті у зв’язку із введенням воєнного стану в Україні” № 382 від 29 березня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/382-2022-%D0%BF#Text>
9. Постанова Кабінету Міністрів України “Про визначення видів діяльності, здійснення яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія Сіті” № 163 від 19 квітня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2024-%D0%BF#Text>
10. Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення зміни до переліку видів діяльності, здійснення яких стимулюється шляхом створення правового режиму Дія Сіті” № 787 від 28 липня 2023 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2023-%D0%BF#Text>
11. Реєстр резидентів Дія Сіті URL: <https://city.diia.gov.ua/registry/resident>
12. Тімашов В. О., Гейко Н. Є. Правові засади забезпечення “Дія.Сіті”/Principles of legal support of “Diia.City” project // Юридичний науковий електронний журнал. – 2023. – URL: http://lsej.org.ua/5_2023/65.pdf

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іщук Андрій

Львівський державний університет внутрішніх справ

*(Науковий керівник: доктор філософії в галузі права, старший викладач
Воробель У.Б.)*

24 лютого 2022 року переломний момент нашої України. Саме в цей день здійснила напад країна-агресор російська федерація на суверенну, незалежну правову державу. Війна зненацька застала всю країну в такому положенні, в якому ніхто не очікував опинитися. Війна являє собою дуже негативне, яке породжує низку проблем. Так з початком повномасштабного вторгнення росії в скрутному становищі опинився кримінальний процес. Розглядаючи саме цей процес можна звернути увагу на те, що правові норми не досить досконало виконують свої функції в період воєнного стану. Тобто, чинний кримінальний процес не пристосований до нинішніх реалій і саме тому він не може закрити певні проблеми, які виникають під час ведення бойових дій, а саме: фіксація злочинів та внесення їх в Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі – ЄРДР) є досить важким завданням, також проведення розслідування задля виявлення кримінальних порушень також являється неможливим, оскільки в Україні окупована певна частина територій. Тому, звертаючи на це увагу, Верховна Рада – єдиний законодавчий орган України, приймає достатньо великий пакет законодавчих змін до кримінального процесу, з метою оптимізації механізму функціонування під час фіксування кримінально – процесуальних дій у кримінальному провадженні. Також, слід до цього додати, що ці реформи покликані для того, щоб налагодити оптимальну роботу правоохоронних органів та судів. Судова система є однією з основних ланок держави. Тому, ці зміни полегшують та покращують здійснення кримінального правосуддя.

Одним з найважливіших законів, яких прийняла Верховна Рада України є Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Цей закон вніс величезну кількість змін до Кримінального процесуального кодексу України [2]. Перш за все, потрібно зазначити, що законодавець змінив назву розділу IX-1 КПК України на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Також було досить широко доукомплектовано ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України [4].

Загалом кримінальне провадження починається з початку внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР. Але ми з

вами живемо в такому часі, коли наша країна перебуває під постійним вогневим контролем, тому в будь-який момент в Україні можуть виникнути проблеми з Інтернетом, електроенергією, також виведення з ладу технічних пристроїв задля фіксування процесуальних дій. Саме ці чинники породжують перешкоди доступу до електронного реєстру. Таким чином, це все ускладнює роботу органів досудового розслідування, які не можуть успішно виконати свої функції в слідчих діях.

У Законі України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» законодавець намагається врегулювати саме так вищевказану проблему. Отже, в законі визначено так, що у разі технічних несправностей внесення інформації в Єдиний реєстр досудового розслідування, тоді рішення про початок приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова [4]. У разі проблеми доступу до електронного реєстру правоохоронці можуть зробити фіксацію процесуальних дій у кримінальному провадженні у паперовому форматі, але при наявності першої нагоди доступності до ЄРДР мають бути негайно занесені в цю систему. Цікавою є думка Т. О. Лоскутова, про те, що у період воєнного стану правова регламентація фіксування рішення про початок досудового розслідування шляхом складання постанови є зайвою, оскільки зазначена формальність, навіть постфактум передбачає невиправдане витрачання ресурсів органів досудового розслідування. Фіксування паперовим документом рішення про початок досудового розслідування ніяк не впливає на забезпечення прав і свобод людини, а лише ускладнює оперативне викриття винної особи у вчиненні кримінального правопорушення та притягнення її до кримінальної відповідальності [3, с. 340].

Важко не погодитися з ним, адже внесення відомостей до Єдиного реєстру досудового розслідування є певним закладенням фундаментом у кримінальному провадженні. Тому певна затримка із цим процесом може ставити під загрозу проведення успішного ефективного досудового розслідування, адже органам досудового розслідування потрібно чим швидше розпочати слідчі дії з метою викриття злочину.

Наступною зміною у кримінальному процесуальному законодавстві стало розширення повноважень прокурора у кримінальному провадженні під час воєнного стану.

Відтепер після нововведень Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки), керівник обласної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування або за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійсненням ним досудового розслідування в умовах воєнного стану [4]. Але в цих змінах є певний виняток в тому, що заборонено передавати здійснення іншому органу досудового

розслідування кримінального правопорушення, якщо цим займається правоохоронний орган Національне антикорупційне бюро України. На мою думку, ця реформа є досить вдалим кроком для поліпшення роботи органам досудового розслідування, тому що під час бойових дій в Україні цей початковий процес грає велику роль для подальшого викриття злочину. Тому, законодавець вирішив збалансувати його, таким чином розширивши повноваження прокурора, щоб забезпечити дієвість кримінального провадження.

Наступною зміною, яку ми розглянемо є проведення огляду чи обшуку житла особи або іншого її володіння може здійснюватись без понятих, якщо є певна загроза для їхнього життя. Наприклад, якщо брати до уваги області нашої країни, які перебувають під постійним вогневим ураженням ворога. Звичайно, що в такому випадку ніхто не буде ризикувати життям людини задля проведення слідчих дій. Відповідно до ст. 3 Конституції України зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Тому фіксуючи кримінальні правопорушення у даному провадженні, потрібно проводити з урахуванням правил безпеки в період проведення бойових дій. Але у новій правовій нормі є певний нюанс і він полягає в тому, що, якщо правоохоронці проводять обшук житла особи, то обов'язково через можливі технічні засоби має проводитись відеозапис цього процесу.

Також, досить такою обговорюваною зміною в Кримінальному процесуальному кодексі стало те, що здійснення допиту свідка або потерпілого потрібно обов'язково фіксувати на відео. Тому, що саме це все може бути використано в ролі показань як доказів у кримінальному правосудді.

Для використання показань, отриманих у процесі допиту підозрюваного, окрім відеофіксації допиту, обов'язковою є участь захисника в такому допиті. Захисник підозрюваного може брати участь у допиті дистанційно – за допомогою технічних засобів (відео-, аудіозв'язку). Такі заходи під час проведення допиту підозрюваного в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану є необхідними, адже дистанційний формат участі захисника забезпечує дотримання прав підозрюваного на захист. Водночас забезпечення дистанційної участі захисника покладається на таких учасників кримінального провадження з боку обвинувачення, як дізнавач, слідчий та прокурор [5, с. 42].

Отже, підсумовуючи все вищевказане, можна утвердити таку думку, що кримінальне процесуальне законодавство проходить певний етап еволюції. Звичайно, що війна внесла серйозні корективи і тому потребувались негайні дії. Якщо аналізувати законодавчі реформи, то законодавець чітко виходить з такої позиції, щоб Кримінально процесуальний кодекс України максимально наблизити до нинішніх подій. Так є певні зміни, наприклад, після 24 лютого 2022 року правоохоронці мають тепер більш спрощену процедуру фіксації процесуальних дій у кримінальному провадженні. Також внесені зміни до повноважень прокурора, обшуку чи огляду житла особи, проведення допиту потерпілого або затриманого. Все це перелічене дає певний поштовх до забезпечення ефективності та успішного виконання кримінального

провадження. Але і є певні аспекти над якими законодавчому органу потрібно ще попрацювати, щоб прибрати певні недоліки. Таким чином, ми маємо велику надію, що після нашої перемоги наше кримінальне процесуальне законодавство стане найбільш оптимальним у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 340–345. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.61>.
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#top>.
5. Санакоєв Д. Б., Скрыбін О. М. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 39–45. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-3-39-45

ОБШУК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Демченко Олена

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: к.ю.н. Піх Ю.Т.)

Агресія росії проти України спричинила низку змін до чинного законодавства, адаптуючи його до нагальних потреб та викликів, які диктують воєнні дії. Не минули ці зміни й Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), який було доповнено низкою норм, що стосуються особливого режиму досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень в умовах воєнного стану [1].

Вкрай актуальним постає аналіз таких особливостей в контексті підстав та процесуального порядку проведення обшуку як слідчої (розшукової) дії, що спрямована на процесуальне примусове обстеження житла чи іншого володіння особи й самої особи, членів її сім'ї або будь-якої організації з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб [2]. Відтак, заслуговують уваги п'ять ключових особливостей проведення обшуку в умовах воєнного стану, які регламентовані розділом IX-1 КПК та виступають предметом подальшого розгляду у цій публікації.

Зокрема, **перша відмінність** у порівнянні із загальним процесуальним порядком проведення обшуку впливає із положень п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК, в силу яких окремі слідчі (розшукові) дії – обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, а також обшук особи – можуть відбуватись без залучення понятих, у разі, якщо їх участь є об’єктивно неможливою або пов’язана з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров’я. До прикладу, таку небезпеку може зумовлювати повітряна тривога у зонах можливого ураження (зрештою, усюди, де вона оголошена). У такому випадку хід та результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов’язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису [3]. Як видається, такий підхід законодавця дозволяє створити низку негативних прецедентів, оскільки аналізована стаття уможливило незалучення понятих до проведення обшуку в межах всієї території України. Іншими словами, суб’єкти проведення обшуку фактично здатні зловживати такою можливістю та не залучати понятих навіть у тих випадках, коли об’єктивно загрози як такої немає. Тобто, слідчий чи прокурор потенційно може не залучати понятих у разі повітряної тривоги (чи навіть за її відсутності), формально зсилаючись на п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК, хоча фактичні передумови для цього будуть відсутні. Зважаючи, на вищесказане, не викликає сумнівів твердження, що аналізована правова норма потребує доопрацювання шляхом конкретизації обставин, які можуть свідчити про об’єктивну неможливість залучення понятих чи становити потенційну небезпеку для їхнього життя чи здоров’я. З іншого боку, як видається, перелік таких обставин не може бути вичерпним, оскільки достеменно стверджувати про абсолютну відсутність яких-небудь загроз в умовах активної війни апріорі неможливо.

Друга особливість процесуального порядку проведення обшуку в умовах воєнного стану полягає в тому, що законодавцем передбачено ситуацію, коли у разі введення воєнного стану слідчий суддя з об’єктивних причин не може виконувати свої повноваження щодо здійснення судового контролю в порядку ст. ст. 233–235 КПК, зокрема в частині надання дозволу на проникнення до житла чи іншого володіння особи та/або проведення в них обшуку. У такому разі відповідні повноваження перекладаються на керівника відповідного органу прокуратури, який, в свою чергу, за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, приймає постанову про надання дозволу на проникнення до житла чи іншого володіння особи та/або проведення в них обшуку. Зміст такої постанови, по-перше, повинен кореспондувати загальним вимогам до змісту відповідної ухвали слідчого судді, передбаченим ст. 235 КПК, а саме має містити відомості про: 1) строк дії постанови, який не може перевищувати одного місяця з дня її прийняття; 2) прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук; 3) положення закону, на підставі якого приймається постанова; 4) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку; 5) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; 6) речі, документи або осіб, для виявлення яких проводиться обшук; і, по-друге,

повинен містити обґрунтування правомірності здійснення керівником органу прокуратури повноважень слідчого судді (п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК) [5].

Своєю чергою, за аналогією з ч. 5 ст. 234 КПК, керівник органу прокуратури зобов’язаний відмовити у задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що: 1) було вчинено кримінальне правопорушення; 2) відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування; 3) відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; 4) відшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи; 5) за встановлених обставин обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, а також заходом, пропорційним втручанню в особисте і сімейне життя особи.

При цьому показовими є непоодинокі випадки зловживань керівниками органу прокуратури наведеними вище повноваженнями. До прикладу, згідно з матеріалами дисциплінарного провадження щодо одного з прокурорів – керівника окружної прокуратури, Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів (далі – КДКА) дійшла висновку, що прокурор при застосуванні норми, передбаченої ч. 1 ст. 615 КПК, під час прийняття в період з 12 до 29 травня 2022 року рішень про проведення обшуків у кримінальних провадженнях допустив довільне її тлумачення та скористався можливістю прийняття таких рішень у період часу поза межами графіку роботи районного суду. Зокрема, КДКА не погодилась із тлумаченням прокурора норми ст. 615 КПК та обґрунтуванням ним відсутності об’єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень у зв’язку встановленим графіком роботи районного суду, згідно з яким у понеділок – четвер суд працює з 09 год до 18 год, а у п’ятницю з 08 год до 15 год 45 хв, при вихідних днях суботи та неділі. За таких обставин КДКА дійшла висновку про достатність підстав вважати, що при прийнятті керівником окружної прокуратури у період з 12 до 29 травня 2022 року із використанням статусу прокурора рішень про проведення обшуку у кримінальних провадженнях грубим порушенням положень п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК, що має очевидний характер та є підставою для відсторонення прокурора від посади у дисциплінарному провадженні. [7].

Відтак, можна підсумувати, що така особливість фактично нівелює обов’язковий попередній судовий контроль за втручанням в недоторканність житла особи та її приватне життя, оскільки в умовах воєнного стану незалежно від місця проведення обшуку на території України, неупереджене та об’єктивне вирішення питання про надання дозволу на проникнення до житла чи іншого володіння особи та/або проведення в них обшуку покладається на плечі керівника органу прокуратури як представника сторони обвинувачення у кримінальному провадженні. Своєю чергою, це може створювати фундамент для істотних зловживань в частині спроб уникнення судової справедливості та, як наслідок, зменшення гарантій права особи на захист.

Третя відмінність у проведенні обшуку за умов воєнного стану порівняно із загальним процесуальним його порядком – це час проведення відповідної слідчої (розшукової) дії (далі – СРД). За загальним правилом, СРД заборонено проводити в нічний час, часові рамки якого визначені проміжком з 22-ої години до 6-ої години. Водночас, виняток із цього правила полягає у можливості здійснення СРД у нічний час в невідкладних випадках, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також у разі здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому ст. 615 КПК [3]. Таким чином, у наведених положеннях ч. 3 ст. 223 КПК законодавець фактично допускає й можливість відходу від передбаченого ч. 2 ст. 236 КПК правила про проведення обшуку в час, коли заподіюється найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважає, що виконання такої умови може істотно зашкодити меті обшуку.

Окрім цього, варто зважати й на те, що залучення до обшуку понятих, а також захисника (адвоката) у нічний час, в часткових межах якого функціонує режим комендантської години, може бути доволі проблематичним, оскільки, за загальним правилом, на території, де запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток, а також рух транспортних засобів. Натомість дозволяється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях, де запроваджено комендантську годину, без виданих перепусток особам та рух транспортних засобів адвокатам, призначеним регіональними/міжрегіональними центрами з надання безоплатної правничої допомоги для надання безоплатної вторинної правничої допомоги затриманим у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення [6].

Четверта відмінність полягає у тому, що відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 615 КПК, при відсутності технічної можливості доступу до Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (далі – ЄСІКС) – розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує голова суду, а за його відсутності – заступник голови суду, у порядку черговості та із забезпеченням рівномірного навантаження на суддів. У разі відсутності голови суду та його заступника розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує найстарший за віком суддя [4]. Аналогічне правило, як видається, підлягатиме застосуванню й при розподілі клопотань про надання дозволу на проникнення до житла чи іншого володіння особи та/або проведення в них обшуку між слідчими суддями за умови відсутності технічної можливості доступу до ЄСІКС.

Водночас, як відомо, одним із завдань ЄСІКС є забезпечення об'єктивного і неупередженого розподілу матеріалів кримінального провадження між суддями з додержанням принципів черговості та однакової кількості проваджень для кожного судді. Визначення слідчого судді для розгляду конкретного провадження здійснюється системою під час реєстрації відповідного клопотання

за принципом випадковості та в хронологічному порядку з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження на кожного суддю, перебування суддів у відпустці, відсутності у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відрядженням, а також інших передбачених законом випадків, через які суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ. Після визначення слідчого судді для конкретного судового провадження не допускається внесення змін до реєстраційних даних щодо цього провадження, а також видалення цих даних з ЄСІКС та/або її окремої підсистеми (модуля), крім випадків, установлених законом (ст. 35 КПК).

Відхід від зазначеного вище порядку в умовах воєнного стану викликає певні застереження, оскільки, по-перше, голова суду може не бути здатним забезпечити повністю прозорий, об'єктивний і неупереджений розподіл матеріалів клопотань про надання дозволу на проникнення до житла чи іншого володіння особи та/або проведення в них обшуку між слідчими суддями, а, по-друге, саме по собі доведення відсутності технічної можливості доступу до ЄСІКС є не менш проблемним в контексті недопущення відповідним зловживанням.

Нарешті, **п'ята особливість** охоплює передбачений п. 12 ч. 1 ст. 615 КПК обов'язок дізнавача, слідчого, прокурора забезпечити участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника [3]. Можна зробити висновок, що незважаючи на те, що під час воєнного стану дозволяється проведення СРД без участі понятих, оскільки це може нести за собою небезпеку їх життя та здоров'ю – законодавець не надав альтернатив проведення обшуку без залучення захисника, а лише надав можливість бути цьому суб'єкту присутнім онлайн. З одного боку, такий підхід демонструє певну нерівність, як видається, між статусовою важливістю безпеки учасника досудового розслідування, але з іншого – зазначене положення все ж слугує гарантією реалізації права на захист, яке в умовах воєнного стану не втрачає своєї важливості та актуальності.

Отож, беручи до уваги вищесказане, варто підсумувати, що окремі з проаналізованих особливостей процесуального порядку проведення обшуку в умовах воєнного стану доцільно вважати виправданими, втім деякі з них недосконало сформульовані законодавцем або ж створюють підґрунтя для різного роду зловживань, а тому потребують подальшого законодавчого доопрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кухарчук А.В., Ткаченко О.Р., Лейба О.А. «Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану». *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 578–580. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/138.pdf (дата звернення: 25.03.2024).

2. Кулик М. Й., Терещенко Ю. В., Симчук А. С. «Процесуальний аналіз особливостей проведення обшуку в умовах воєнного стану». URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/6781/6817> (дата звернення: 25.03.2024).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 16.04.2024);

4. Переверзева С.Д. «Особливості проведення обшуку в умовах воєнного стану в Україні». *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*. Харків, 2022. С. 311-313. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/495f6c35-ad5e-4b4f-9a19-68d91a1c4c33/content> (дата звернення: 25.03.2024).

5. «Порядок здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан», затверджений Постановою КМУ від 8 липня 2020 року № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-п#n32> (дата звернення: 25.03.2024).

6. «Про наявність підстав для відсторонення керівника окружної прокуратури від посади»: Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів № 88дп-22 від 17 червня 2022 року. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2022/06/17/2268> (дата звернення: 25.03.2024).

ВИМОГИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ» ЯК ПІДСТАВА ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрейків Христина

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: доц. Суханов М. О.)

Припинення трудових відносин - це припинення суспільно-трудова відносини, які виникли в результаті укладення трудового договору між працівником і роботодавцем. Підставами припинення трудового договору є такі обставини, які визначаються законом як юридичні факти для припинення трудового договору. Трудове законодавство України передбачає єдині підстави припинення трудового договору - ст. 36 Кодексу законів про працю (далі - КЗпП). Щодо певних категорій працівників, то законодавством встановлено ряд додаткових підстав (статті 37, 41 КЗпП та інші законодавчі акти).

Актуальність обраної мною теми полягає в тому, що за довгий час становлення і розвитку України при характеристиці суспільно - політичної й економічної ситуації є незмінним і постійно констатується негативний факт активного поширення корупції. Корупція стала майже невід’ємною складовою діяльності державних інституцій, які створені для збалансованого регулювання взаємовідносин як між громадянами, так і між останніми й державою.

Представники держави протизаконно використовують своє професійне становище задля особистої вигоди чи особистого збагачення. Прагнення до отримання власних вигод пригнічує публічний інтерес і наносить нищівний удар по важливих державних і суспільних інститутах, призводить до значних економічних і соціальних втрат. В умовах воєнного стану в Україні ми можемо бачити несприятливу ситуацію, внаслідок чого наша держава отримала 36 балів зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) за 2023 рік, і тепер наша країна посідає 104 місце між 180 країн. Саме тому, як один із механізмів запобігання корупції трудове законодавство, на підставі Закону України «Про запобігання корупції» (далі - Закон), передбачає передумови та порядок припинення трудових відносин.

Порівняно із кримінальною відповідальністю, яка спрямована саме на покарання за вчинене корупційне діяння, трудове законодавство має на меті запобігти такому негативному явищу як корупція.

Зазначу, що відповідно до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. змін до підстав і порядку припинення трудових відносин в частині, яка стосується вимогу Закону, не вносилося. Відповідно процедура залишилась тією самою, однак запитів від клієнтів з цього питання стало не менше. Аналізуючи новини, судову практику, бачимо, що питання є актуальним, що є показником негативного поширення корупції у час війни.

Розпочати варто з того, що у Законі визначено перелік осіб, які є суб'єктами відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Це дає змогу встановити факт поширення чи непоширення на них відповідних положень антикорупційного законодавства. Визначення цих суб'єктів у ст. 3 Закону має також безпосереднє значення для правильного застосування статей кримінального законодавства та законодавства про адміністративні правопорушення. Окрім того цей вичерпний перелік осіб дає змогу для застосування трудового законодавства, зокрема тим, що ці суб'єкти є спеціальними, що є обов'язковою умовою для розірвання трудового договору на підставі Закону. Отож, для того, щоб надати клієнту повну і якісну правову допомогу, нам перш за все потрібно встановити чи поширюються на нього норми Закону і до якої категорії він належить в розумінні ст. 3 Закону.

Далі нам потрібно з'ясувати чи є порушення, яке є підставою для припинення трудових відносин за Законом.

Так однією з підстав припинення трудового договору за п. 7-1 ч. 1 ст. 36 чинного Кодексу законів про працю України є укладення трудового договору (контракту) всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення. Відповідно тут присутній спеціальний суб'єкт - особа, яка припинила діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Відповідь на запитання, хто саме є такими суб'єктами міститься в п.1 ч. 1 ст. 3 Закону. Ознаками такого припинення

є те, що протягом одного року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування майбутні працівники здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття рішень щодо діяльності своїх роботодавців; трудовий договір був укладений протягом одного року з дня припинення особою діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; звільнення працівника проводиться роботодавцем на вимогу осіб, які не є стороною трудового договору. У даному випадку особа підлягає звільненню з посади у триденний строк з дня отримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили.

Згідно з чинним антикорупційним законодавством України одним із обмежень, яке є превентивним і застосовується з метою запобігання корупції та врегулювання конфлікту інтересів, є обмеження спільної роботи близьких осіб. Дане обмеження встановлене в ст. 27 Закону, де вказується, що особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Ознаками такого розірвання трудового договору є: перебування суб'єкта, на якого розповсюджуються обмеження, встановлені Законом, у прямому підпорядкуванні у близької особи зумовлює виникнення потенційного конфлікту інтересів та може призвести в подальшому до виникнення реального конфлікту інтересів; особи, які претендують на зайняття відповідних посад зобов'язані повідомляти керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими останнім у зв'язку із виконанням своїх повноважень; відповідно до ст. 41 КЗпП перебування всупереч вимогам Закону у прямому підпорядкуванні у близької особи є однією із додаткових підстав розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників за певних умов, а не дисциплінарним стягненням; врегулювання конфлікту інтересів є безпосередньою сферою відповідальності керівника і вибір того чи іншого трудово-правового заходу є досить відповідальним процесом, оскільки неправильно обраний захід може призвести як до неефективного врегулювання конфлікту інтересів, так і до кваліфікації дій керівника як неправомірних.

У разі виникнення обставин, що порушують вимоги щодо обмеження спільної роботи, відповідні особи та близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк. Якщо в цей строк ці обставини добровільно не усунуто, працівник у місячний строк з моменту виникнення обставин підлягає переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування. У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади за п. 4 ч. 1 ст. 41 КЗпП України.

Третьою підставою розірвання трудового договору за Законом є наявність у працівника реального чи потенційного конфлікту інтересів, якщо це не може

бути врегульовано в інший спосіб. Зазначу, що «конфлікт інтересів» в розумінні Закону – це потенційний і реальний конфлікт інтересів.

Звільнення є крайнім заходом, що застосовується за неможливості застосування інших заходів врегулювання конфлікту інтересів, а саме при наявності потенційного чи реального конфлікту інтересів, якщо він має постійний характер і не може бути врегульований у будь-який інший спосіб, у тому числі через відсутність згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу. До того ж відповідно до ст. 29 Закону презюмується переведення на іншу посаду. Таке переведення здійснюється за наявності потенційного чи реального конфлікту інтересів за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, якщо конфлікт інтересів має постійний характер і не може бути врегульований шляхом усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій, позбавлення приватного інтересу, а також за наявності вакантної посади, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи, та згоди на переведення особи. Таким чином безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому особи реального чи потенційного конфлікту інтересів приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу, і зобов'язаний вжити передбачені законодавством заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи.

Тому для надання консультації за запитом клієнта як сторони працівника, так і сторони роботодавця, потрібно встановити всі обставини ситуації. Для цього потрібно розуміти механізми розірвання трудового договору, а також встановити наявність підстав. Важливим є те, що у випадку розірвання трудового договору за підставою, передбаченою п. 7-1 ч. 1 ст. 36 КЗпП, нам потрібно звертатись до суду з апеляційним оскарженням рішення суду, на підставі якого відбулось звільнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко С.Ю. Види трудо-правових заходів запобігання корупції і врегулювання конфлікту інтересів. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Випуск 4. С. 88-92.
2. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / В. Д. Гвоздецький ; Держ. н.-д. ін-т М-ва внутр. справ України. – Київ, 2015. – 40 с.
3. Звільнення працівників у випадку порушення обмежень, спрямованих на запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням: проблеми теорії та практики : монографія / Л. Ю. Величко, В. С. Ковригін, К.

О. Кузьміна та ін. ; за наук. ред. О. М. Ярошенка. – Харків : Монолит, 2016. – 188 с.

4. Клімов С. М. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. / С. М. Клімов, Т. В. Ко-вальова, М. О. Тучак. – Харків : Магістр, 2012. – 260 с.

5. Кодекс законів про працю України : затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р. №322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. №50 (Додаток)

6. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – Київ : Юрид. думка, 2004. – 400 с.

7. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. №49. Ст. 2056.

8. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України № 2136-IX від 15.03.2022. Урядовий кур’єр. 2022. № 69.

9. Рівчаченко С.В. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як спосіб протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 195 с.

10. Ярошенко О.М. Укладення трудового договору, всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», як самостійна підстава припинення трудового договору. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 1 (84). С. 100-108.

ПРОБЛЕМА ІНДЕКСАЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У 2024 РОЦІ

Барщук Вікторія

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: кандидат юридичних наук Жиравецький Т. М.)

У зв’язку з «поверненням» індексації заробітної плати у 2024 році у роботодавців виникло чимало питань щодо її обрахунку та визначення «базового» місяця.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» №1282-XII від 03.07.1991 року (далі - Закон №1282), індексація - це законодавчо встановлений механізм підвищення грошових доходів населення, що дає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг.

Іншими словами, це компенсація знецінення грошей внаслідок інфляції.

Законодавчою підставою для індексації, окрім Закону №1282, є ст. 95 Кодексу законів про працю України (далі- КЗпП), у якій вказано, що заробітна плата підлягає індексації у встановленому законодавством порядку. Тобто, індексація — це також складова заробітної плати працівників.

Індексація грошових доходів населення проводиться відповідно до Порядку проведення індексації грошових доходів населення затвердженого постановою КМУ від 17.07.2003 року (далі - Порядок №1078). У ньому

визначається механізм обчислення та проведення подальшої індексації ІСЦ (індекс споживчих цін).

У абз.1-2 п.5 Порядку №1078 зазначено, що у місяці підвищення окладу значення ІСЦ приймаємо за одиницю або 100%. Для проведення подальшої індексації ІСЦ обчислюємо починаючи з місяця, наступного за місяцем підвищення окладів, так званого «базового» місяця.

Робимо висновок, що «базовим» називається місяць для індексації заробітної плати, в якому працівникам підвищили посадові оклади. Наприклад, якщо працівникам підвищили посадові оклади у січні 2024 року, то саме цей місяць буде «базовим» для індексації його заробітної плати. Обчислення ІСЦ з наростаючим підсумком для подальшої індексації буде проводитись з наступного місяця, тобто з лютого 2024 року. При цьому право на індексацію заробітної плати виникне, коли ІСЦ наростаючим підсумком перевищить поріг індексації -103% (абз.2 п.1 Порядку № 1078).

Дію Закон № 1282 було зупинено на 2023 рік згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» від 03.11.2022 року. Отже, протягом 2023 року у роботодавця був відсутній обов’язок нараховувати індексацію заробітної плати працівникам, незалежно від того, коли у працівника виникне чи виникло право на індексацію.

Законом "Про Державний бюджет України на 2024 рік" від 09.11.2023 року передбачено, що обчислення індексу споживчих цін для індексації грошових доходів населення провадиться наростаючим підсумком, починаючи з 1 січня 2024 року.

Водночас, з урахуванням норм ст. 9¹ КЗпП, роботодавець міг на власний розсуд прийняти рішення продовжувати нараховувати індексацію заробітної плати працівнику в 2023 році, наприклад, передбачивши в колективному договорі, що нарахування та виплату індексації заробітної плати буде продовжено.

Але виникає питання, як бути в ситуації, якщо підвищення посадового окладу не відбулося 01.01.2024 року? Наприклад, останнє підвищення окладу відбулось 01.01.2020 року (для суддів, відповідно до ЗУ «Про судоустрій та статус суддів») або інші випадки. Як визначити «базовий» місяць для проведення індексації?

П.14 Порядку 1078 визначено орган, який має право надавати роз’яснення щодо порядку проведення індексації. Цей орган – Міністерство соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики).

У своєму листі від 07.12.2023 року №113/0/214-23 Мінсоцполітики зазначило, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії у часі, крім випадків, коли вони пом’якшують або скасовують відповідальність особи. Відповідно протягом 2023 року має зберігатися сума індексації заробітної плати, яка виникла за період до січня 2023 року. Таку саму думку озвучило Міністерство економіки України (далі - Мінекономіки) у листах від 17.02.2023 року №477-05/6809-03 та від 12.05.2023 року №4707-05/21741-09.

Тож і Мінсоцполітики, і Мінекономіки єдині в тому, що зарплата у 2023 році мала б виплачуватись з урахуванням індексації, яка склалась на грудень 2022 року.

Який місяць треба вважати «базовим» для проведення індексації у 2024 році тим працівникам, яким не підвищували посадові оклади у січні 2023 року?

Це питання на даний час лишається без відповіді.

У цьому випадку використовуємо особливу умову, встановлену в ст. 39 Закону України «Про Державний бюджет на 2024 рік» – обчислення ІСЦ для індексації провадиться наростаючим підсумком починаючи з 1 січня 2024 року.

Відповідно, якщо підвищення окладів у січні 2024 року не відбулося, то при індексації заробітної плати орієнтуємось на попередній місяць – грудень 2023 року. Саме він буде «базовим», це впливає із змісту абз. 2 п.5 Порядку №1078. Право на індексацію виникне, коли ІСЦ наростаючим підсумком перевищить поріг індексації- 103%.

Однак, при цьому потрібно особливу увагу приділити працівникам бюджетної сфери. Спочатку варто дочекатись законодавчого підвищення окладів для відповідних категорій працівників, а вже потім говорити про індексацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
2. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX : станом на 22 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
3. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 09.11.2023 р. № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
4. Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення : Постанова Каб. Міністрів України від 17.07.2003 р. № 1078 : станом на 9 листоп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1078-2003-п#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
5. Про індексацію грошових доходів населення : Закон України від 03.07.1991 р. № 1282-XII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-12#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
6. Щодо нарахування сум індексації у 2024 році: Лист Міністерства соціальної політики України від від 07.12.2023 р. № 113/0/214-23 URL: <https://document.vobu.ua/doc/23035> (дата звернення: 15.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мацелюх Ірина

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: професор Рим О. М.)

Вступ. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну кардинально вплинуло на всі сфери життя країни, і світ найманої праці не став винятком. Через ризики воєнного часу багато компаній вимушено припинили свою діяльність, значна частина підприємств була зруйнована або ж перебуває в окупації, велика кількість українців покинула свої місця проживання без можливості продовжувати працювати на колишніх робочих місцях. Тому врегулювання порядку припинення трудових відносин у такий нелегкий час війни є особливо актуальним та необхідним сьогодні.

Закони України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року №2136-IX (далі – Закон №2136-IX) та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 року № 2352-IX (далі – Закон № 2352-IX), які набрали чинності 24.03.2022 та 19.07.2022 відповідно, запровадили особливі правила регулювання трудових відносин.

Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України) було доповнено новими положеннями. Зокрема, підстави припинення трудового договору було доповнено чотирма новими пунктами а саме:

— відсутність працівника на роботі та інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці поспіль (пункт 8-3 частини 1 статті 36 КЗпП України)

— смерть, визнання судом безвісно відсутнім або оголошення померлим працівника (пункт 8-2 частини 1 статті 36 КЗпП України)

— смерть, визнання судом безвісно відсутнім або оголошення померлим роботодавця-підприємця (пункт 8-1 частини 1 статті 36 КЗпП України)

— неможливість забезпечення працівника роботою, визначеною трудовим договором, у зв'язку із знищенням (відсутністю) виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій (пункт 6 частини 1 статті 41 КЗпП України)¹.

Особливості процедури звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період воєнного стану додатково визначено статтею 5 Закону №2136-IX. Так, у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки. Наведені положення не

¹ Кодекс законів про працю України: Кодекс України, Закон від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#top> (дата звернення – 24.03.2024).

поширюються на звільнення під час відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку².

Впровадження воєнного стану спричинило до оновлення і процедури розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Нагадаємо, що стаття 38 КЗпП України встановлює, що працівник має право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це роботодавця письмово за два тижні. Проте є випадки, коли роботодавець повинен розірвати трудовий договір у строк, про який просить працівник. У статті 4 Закону №2136-IX зазначено, що працівник може розірвати трудовий договір у строк, який він зазначить у заяві про звільнення, без необхідності дотримання двотижневого строку повідомлення, з огляду на ведення бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я такого працівника. Водночас треба наголосити, що це правило не поширюється на випадки примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури³.

Можливість, яка надана працівникам статтею 4 Закону №2136-IX є актуальною, адже сьогодні чимало українців, які через небезпеку війни покидають свої домівки, мають право на розірвання трудового договору у встановлений в заяві строк. Якщо ж роботодавець не дотримується цих законодавчих приписів, працівнику необхідно звернутися до суду за захистом порушеного права. І приклади відновлення порушеного права працівника у судовому порядку вже є. Так, рішенням Валківського районного суду Харківської області від 15.12.2022 року по справі №615/1225/22 було припинено трудові відносини між працівницею та ТОВ з її ініціативи у строк, який був зазначений в заяві на звільнення.

Позивачка покинула своє постійне місце проживання у зв'язку з бойовими діями та частковою окупацією Харківської області. З цих же причин відповідач, ТОВ «Укрравлик», фактично призупинив свою роботу, через що заробітна плата з лютого 2022 року по період звернення до суду час не нараховувалась та не виплачувалась. Тому позивачка прийняла рішення розірвати трудовий договір та звернулася до керівництва ТОВ із заявою про звільнення у вказаний нею в заяві строк, яку направила засобами поштового зв'язку та Viber. Однак лист було повернуто у зв'язку із закінченням терміну зберігання, а заява про звільнення розглянута не була. Суд задовольнив позов частково та визнав трудові відносини між позивачкою та відповідачем припиненими. Зокрема суд зазначив, що у зв'язку із веденням бойових дій у районах, де розташоване підприємство, та через загрозу для життя й здоров'я працівник може розірвати трудовий договір

²Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року №2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення – 24.03.2024).

³Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року №2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення – 24.03.2024).

за власною ініціативою без двотижневого строку попередження, як це передбачено статтею 38 КЗпП України⁴.

Також доцільно звернути увагу на особливості застосування у період воєнного стану такої підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця як прогул працівника без поважних причин.

Сама процедура звільнення за прогул є досить кропіткою та багатоетапною, а впровадження воєнного стану внесло свої корективи. Так, немає законодавчо визначеного переліку причин, які вважаються поважними для відсутності на робочому місці. Аналіз судової практики свідчить, що поважними зазвичай вважають причини, які працівник не може усунути самостійно. Проте треба пам'ятати, що в кожному окремому випадку суд оцінює поважність таких причин з огляду на обставини та інші факти.

У контексті дослідження особливостей звільнення за прогул у період воєнного стану варто звернути увагу на постанову Верховного суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 577/1447/22 від 22.06.2023. У рішенні першої інстанції у цій справі Конотопський міськрайонний суд Сумської області зазначив, що невихід працівника на роботу через ведення воєнних дій та пов'язаних з ними обставин не може призвести до звільнення за прогул. Такі дії обумовлені необхідністю зберегти життя та здоров'я працівників та їх сімей, які суд вважає відсутністю на роботі з поважних причин. У такому випадку роботодавець зберігає за працівниками робоче місце та посаду⁵. Верховний Суд погодився із висновками судів попередніх інстанцій, зокрема позицією суду апеляційної інстанції про те, що відповідач не дотримався та не надав позивачу розумних строків для повернення останнього з-за кордону до м. Конотоп, що фактично є поважною причиною невиходу останнього на роботу 21 – 22 квітня 2022 року, оскільки така причина є об'єктивною обставиною та не залежить від волі позивача⁶.

Тому потрібно пам'ятати, що відсутність на робочому місці через ведення воєнних дій на території, де проживає працівник чи знаходиться підприємство, є поважною причиною.

При цьому наявність такої підстави як активні бойові дії, які перешкождали працівнику у виході на роботу, суд перевірятиме у кожному індивідуальному випадку. Наприклад, Ленінський районний суд м. Запоріжжя у справі № 334/1649/22 від 02.09.2022 відмовив у задоволенні позову працівника та поновлення його на роботі. У позовній заяві було позивач пояснював свою відсутність на роботі у відповідний день наявністю активних бойових дій, в тому числі у Нікопольському районі Дніпропетровської області, де знаходились виробничі потужності відповідача. З огляду на ці обставини позивач, побоюючись за своє здоров'я та життя, не вийшов на роботу. Проте суд звернув

⁴ Рішення Валківського районного суду Харківської області від 15.12.2022 року у справі №615/1225/22. URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/107917278> (дата звернення – 24.03.2024).

⁵ Рішення Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 04.08.2022 року по справі №577/1447/22. URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/105698917> (дата звернення – 24.03.2024).

⁶ Постанова Верховного Суду від 22.06.2023 у справі № 577/1447/22 URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/111772377> (дата звернення – 24.03.2024).

увагу, що в день, коли працівник не перебував на роботі, не було відомостей, що Нікопольський район Дніпропетровської області, де знаходились виробничі потужності відповідача, перебуває в районі проведення активних бойових дій. З огляду на викладене, суд не вважав дану підставу відсутності на робочому місці обґрунтованою, що, на думку суду, свідчило про наявність права відповідача для застосування до позивача положень пункту 4 статті 40 КЗпП України⁷.

Аналіз судової практики, дозволяє зробити висновок, що вирішуючи питання, чи було звільнення за прогул законним, суд з’ясовуватиме:

- місцеперебування такого працівника;
- які були причини його відсутності і чи були вони об’єктивними;
- чи перебуває місцевість під окупацією, чи ведуться поряд з населеним пунктом активні бойові дії;
- чи узгоджений з роботодавцем дистанційний порядок роботи (рішення Селидівського міського суду Донецької області від 1.08.2022 у справі № 242/1050/22⁸);
- чи є інші будь-які поважні причини, що унеможлилювали роботу працівника.

Висновки. При вирішенні питання, чи було припинення трудових відносин у період воєнного стану правомірним та законним, потрібно керуватись чинним законодавством, стежити за оновленнями судової практики та зважати на рекомендації Державної служби з питань праці України. Також необхідно детально та покроково з’ясовувати такі факти:

- підставу припинення трудових відносин, вказану у КЗпП України;
- місцезнаходження роботодавця;
- місцеперебування працівника;
- чи перебуває хтось із них на тимчасово окупованій території чи території, де ведуться активні бойові дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс законів про працю України: Кодекс України, Закон від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#top> (дата звернення – 24.03.2024).
2. Постанова Верховного Суду від 22.06.2023 у справі № 577/1447/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111772377> (дата звернення – 24.03.2024).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022 № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#top> (дата звернення – 24.03.2024).
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року №2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення – 24.03.2024).

⁷ Рішення Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 02.09.2022 у справі № 334/1649/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105935069> (дата звернення – 24.03.2024).

⁸ Рішення Селидівського міського суду Донецької області від 1.08.2022 у справі № 242/1050/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105565597> (дата звернення – 24.03.2024).

5. Рішення Валківського районного суду Харківської області від 15.12.2022 року у справі №615/1225/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107917278> (дата звернення – 24.03.2024).

6. Рішення Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 04.08.2022 року по справі №577/1447/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105698917> (дата звернення – 24.03.2024).

7. Рішення Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 02.09.2022 у справі № 334/1649/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105935069> (дата звернення – 24.03.2024).

8. Рішення Селидівського міського суду Донецької області від 1.08.2022 у справі № 242/1050/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105565597> (дата звернення – 24.03.2024).

РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Павкович Наталя

*Львівський національний університету імені Івана Франка
(науковий керівник: доц. Швець Д.Ю.)*

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росії на територію України стало серйозним викликом для вітчизняного бізнесу, а саме призвело до припинення діяльності багатьох підприємств, особливо тих, які розташовані в зонах активних бойових дій.

Релокація підприємств в умовах воєнного стала викликом як для підприємств, так і для органів місцевого самоврядування. Цей складний процес потребує гнучкості та скоординованих дій з обох боків. З одного боку, необхідно постійно вдосконалювати нормативно-правове регулювання релокації, усуваючи перешкоди та спрощуючи процедури для переміщення підприємств. З іншого боку, важливо надавати бізнесу більш активну підтримку з боку держави та місцевих громад.

Переміщення підприємств у безпечні регіони створює нові робочі місця, стимулює розвиток місцевих громад та дозволяє Україні зберігати економічний фронт в умовах війни.

Із схожим запитом, а саме в роз'ясненні процедури релокації підприємства на території України, до нас в Лабораторію практичного права «Юридична клініка» ЛНУ імені Івана Франка звернувся клієнт.

Виклад основного матеріалу. В сьогоденних умовах, реалізація урядової програми «Релокація бізнесу» здійснюється на основі постанови Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 року № 305 та розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2022 № 245-р. Ці підзаконні нормативно-правові акти регламентують безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій згідно з переліком, який формується Міністерством економіки і передається до Міністерства інфраструктури та

передбачають план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію, відповідно.

Правове забезпечення релокації в Україні включає в себе ряд таких аспектів, як: законодавчі акти (урядові рішення, закони та нормативно-правові акти, які визначають умови та порядок релокації, права та обов'язки сторін), фінансова підтримка (механізми фінансової допомоги та компенсації для підприємств, що релокуються, з метою зменшення фінансових втрат та сприяння стабільності), захист прав та інтересів сторін (забезпечення прав підприємств та їх працівників під час процесу релокації, включаючи право на компенсацію шкоди та збереження соціальних гарантій).

Аналіз законодавчої бази показав, що сьогодні в українському законодавстві відсутні чіткі дефініції понять «релокація», «релокація бізнесу», «релокація бізнесу в умовах воєнного стану». Це призводить до неоднозначного тлумачення цих термінів на практиці, що може створювати проблеми для підприємств, які релокуються.

Саме слово походить від англ. relocate (relocation), що в перекладі означає «переміщувати» (переміщення). На думку І. Корчинського, М. Щадило під стратегією реалізації безпекових механізмів підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства слід розуміти модель чітко послідовних заходів та дій, які направлені на протидію зовнішнім й внутрішнім загрозам та забезпеченню досягнення максимального результату щодо зміцнення позицій соціально-економічної системи в конкурентному середовищі функціонування [1].

Як зазначає автор посібника «Посібник з релокації підприємств Покроковий план дій підприємств з релокації» – Лідія Плащук, доктор економічних наук, доцент, членкиня експертної групи, консультантка Проєкту USAID “Економічна підтримка України”: «релокація – це перенесення місця фізичного розташування підприємства з місця постійної дислокації повністю або частково задля збереження можливості роботи підприємства та повноцінного його функціонування». Простішими словами, релокацією вважається перевезення потужностей підприємства у нове місце [3, с. 4].

Мета релокації може варіюватися залежно від різних аспектів, таких як: збереження персоналу та виробничих потужностей від загрози руйнування, воєнних дій, окупації тощо; отримання доступу до нових ринків збуту; вирішення логістичних проблем і вдосконалення поставок; розширення бази споживачів і збільшення обсягів продажів; збереження та залучення нового персоналу тощо.

Залежно від сфери діяльності, особливостей виробництва, ринків збуту та інших питань можна виділити такі види релокації:

1. Повна релокація – переміщення усіх виробничих засобів, ресурсів підприємства на нове, безпечне місце. Це може бути повне переміщення, при якому перевозять не тільки обладнання, але й робітників.

2. Часткова релокація – перенесення частини виробничих потужностей або певних департаментів на нове місце. При цьому частина виробничих потужностей і підрозділів залишаються працювати у місці постійного розташування підприємства.

3. Змішана релокація – передбачає відкриття нового підрозділу підприємства та переміщення частини персоналу для роботи у місці релокації. При цьому виробничі потужності продовжують функціонувати за попереднім місцем розташування. [3, с. 5].

Релокація є важливим стратегічним рішенням для кожного власника компанії та підприємства в цілому, оскільки передбачає не лише фізичне переміщення, але і зміну стратегії та бізнес-моделі. Тому до процесу релокації варто підійти як до логічного процесу послідовних дій. Окрім цього, релокацію підприємство може здійснювати самостійно або ж за допомогою підтримки зі сторони держави. Розглянемо ці два варіанти:

1. Самостійно. Враховуючи наведені виклики та загрози, що постають перед бізнесом в умовах військового конфлікту в Україні, а також фактори, що впливають на розробку стратегії підприємства в умовах воєнного стану можна виділити наступні етапи самостійного формування стратегії релокації бізнесу:

1. Ситуаційний аналіз та визначення цілей релокації – передбачає оцінку поточної ситуації, в якій опинилось підприємство. При цьому доцільним є використання системних інструментів аудиту.

Окрім цього, варто проаналізувати основні аспекти аналізу ризиків та загроз в умовах прийняття рішення щодо релокації бізнесу в умовах воєнного стану, а саме: політичні (загрози воєнних атак, поточний стан війни, політична ситуація, регулювання, політика оподаткування); економічні (економічна ситуація в регіоні, платоспроможний попит, доходи населення, фінансовий стан існуючих ринків збуту, інфляція, рівень зайнятості, курс валюти); соціокультурні (наявність необхідної робочої сили, демографічні тренди, розподіл доходу, зміна стилю життя, ставлення до роботи, вільний час, споживання, соціальні зміни) технологічні (рівень забезпеченості технологіями виробництва, дослідження, технологічний розвиток галузі, нові відкриття, розробка нових продуктів, швидкість розвитку технологій); екологічні (природні) (охорона навколишнього середовища, використання відходів, споживання енергії, сезонність).

2. Пошук потенційних варіантів для релокації – на даному етапі необхідно провести ретельний аналіз ринку, враховуючи демографічні показники клієнтів, місцеву конкуренцію та можливості для зростання. Окрім цього, у процесі релокації варто розглянути такі опції як: урядова програма «Релокація бізнесу»; Дія.Бізнес; програми міжнародних донорів, зокрема USAID; ресурси громадських організацій; безпосередньо представники місцевих органів влади та самоврядування, ОТГ у місцях потенційної релокації.

3. Підготовка до релокації та власне її проведення – варто взяти до уваги такі ключові сфери як підготовка приміщення для розміщення релокованого бізнесу, проведення ремонтних робіт та мереж, переміщення виробничих

потужностей, підготовка плану виробництва, підготовка програми переміщення та управління персоналом, розробка або адаптація маркетингової стратегії, визначення шляхів залучення фінансування, а також підготовка детального бюджету. включаючи витрати на проїзд, поселення, страхування, тощо. [3, с. 7-17].

Ще додатково слід звернути увагу на такі законодавчі особливості як оформлення внутрішнього наказу про переміщення (релокацію), інвентаризація з зазначенням майна, яке перевозите на нове місце виробництва чи діяльності, підготовка актів приймання-передачі майна чи виробничих потужностей та наказів про переведення працівника/-ів в іншу місцевість, процедура реєстрації (перереєстрація місцезнаходження підприємства (з урахуванням Постанови Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 209 «Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164») та постановка на облік місцевого контролюючого органу (ДПС) тощо.).

II. За допомогою державної програми «Релокація бізнесу». Метою державної програми релокації є збереження підприємств, що продовжують працювати, особливо вважаючи, що деякі з релокованих підприємств є містоформувальними. Державна програма призначена для того, щоб полегшити процес переміщення, а в деяких випадках пов'язані з ним фінансові витрати. Таким чином, більшість підприємців все ж зацікавлені саме в релокації через державну програму, причиною є допомога на кожному етапі, починаючи з підбору місця для переїзду та закінчуючи безпосередньо перевезенням обладнання. Також сюди входить пошук житла для робітників. Процедура програми релокації виглядає таким чином:

1. Підприємець надає заявку, в якій вказує бажану для переміщення локацію. До програми може долучитися будь-яке підприємство, здійснивши повну або часткову релокацію своїх потужностей. Програма поширюється на регіони, що постраждали від бойових дій. Для цього потрібно подати заявку на переміщення, вказавши спеціалізацію підприємства, кількість працівників, можливості виробництва, потреби у виробничому приміщенні, сировині, розміщенні співробітників, а також спосіб транспортування, за даними Мінекономіки України.

2. Міністерство економіки України передає запит на військову адміністрацію у вибраному регіоні, а вона, у свою чергу, збирає дані про наявність у громадах житлових та комерційних приміщень, придатних для вказаного типу бізнесу. По отриманні даних виконується аналітика з прорахунком ризиків та переваг.

3. Підбираються найбільш відповідні варіанти релокації. Усі заявки розглядаються оперативно (від 1 до 3 днів для підприємств, що мають першочергове значення для оборонного комплексу, життєдіяльності населення та підтримки економіки у воєнний час, щодо інших підприємств – до 5 днів).

4. Підприємцю повідомляють про наявні можливості. Жодних підстав у відмові щодо переміщення немає. Є першочерговість розгляду заявки,

можливість демонтажу, наявність локації з необхідними умовами для роботи в регіонах, що приймають та черговість перевезення. Після ухвалення позитивного рішення про переміщення, підприємство отримує пакет державної підтримки, що включає в себе підбір місця розташування для потужностей підприємства, допомога з перевезенням на нову локацію, сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників, підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

Наразі здійснюється переміщення підприємств в один з дев'яти регіонів (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області) [1].

Висновки. Релокація – це перевезення потужностей підприємства у нове місце. Залежно від певних особливостей підприємства існує повна, часткова та змішана релокація. При цьому релокація є важливим стратегічним рішенням для кожного власника компанії та підприємства в цілому.

Окрім цього, релокацію підприємство може здійснювати самостійно або ж за допомогою підтримки зі сторони держави і кожна із цих видів релокації передбачає свою особливу процедуру.

З початку вторгнення росії та територію України, уряд України визнав, що релокація є необхідним етапом, що передбачає «відновлення економіки держави за рахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, в безпечні регіони Західної України». У зв'язку із цим, було розпочато урядову програму «Релокація бізнесу».

Пошук нового місцезнаходження, планування релокації, забезпечення безпеки та навчання персоналу є ключовими аспектами формування стратегії релокованих підприємств в умовах воєнного стану. Викладені у цій роботі рекомендації дадуть змогу підійти до питання релокації фахово та системно, скориставшись наведеними порадами задля полегшення переміщення вашого підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корчинський І. О., Щадило М. І. Стратегія реалізації безпекових механізмів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2022. № 5. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-04-02> (дата звернення: 20.03.2024).
2. Міністерство економіки України. Програма релокації підприємств. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (дата звернення: 22.03.2024).
3. Посібник з релокації підприємств. Покроковий план дій підприємств з релокації. 2022. URL: <https://golocal-ukraine.com/wp-content/uploads/2022/10/relokacziya-pidpri%D1%94mstv.pdf> (дата звернення: 21.03.2024).

УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Крив'як Вікторія

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: асист. Зборівський Ю.-А.Я.)

Одним з найактуальніших питань сьогодення у галузі цивільно-правових відносин є реєстрація шлюбу в умовах воєнного часу. З початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію України реєстрація шлюбу набула високої популярності. Попри життя в умовах воєнного стану пари продовжують одружуватись, а відсоток бажаючих зареєструвати свій шлюб зростає. Лише за перше півріччя 2022 року кількість реєстрацій шлюбу збільшилась майже на 20 тисяч заяв. Велика кількість серед цих показників це реєстрація шлюбів з військовими. Зростає кількість укладених шлюбів саме в прифронтових областях, де за весь період було зареєстровано понад 13 тисяч нових родин. Саме тому виникла необхідність з боку держави забезпечити конституційне право кожного громадянина на шлюб в умовах воєнного стану.

Сім'я та шлюб належать до правових явищ і входять до складу категоріального апарату юридичної науки. Поняття шлюбу доволі часто зустрічається в СК України й багатьох інших нормативно-правових актах, і це зумовлює необхідність законодавчого визначення поняття шлюбу. В сімейному законодавстві України вперше поняття шлюбу знайшло своє визначення з прийняттям 10 січня 2002 року Сімейного кодексу України [5]. Стаття 21 СК України визначає шлюб як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Шлюб є вільним (добровільним), моногамним, рівноправним союзом чоловіка і жінки, який спрямований на створення сім'ї, укладений з дотриманням порядку і умов, передбачених законом, та породжує між подружжям взаємні особисті й майнові права і обов'язки. Реалізація цих відносин в час воєнного стану знайшла своє закріплення в Постанові КМУ від 07 березня 2022 року №213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану», яка зокрема і визначає особливий порядок реєстрації шлюбу для військовослужбовців, які не мають змоги бути фізично присутніми під час реєстрації.

Введення в дію зазначеного вище нормативно-правового акту торкнулось загального порядку реєстрації шлюбу, що набуло спрощеного порядку. Відтак пари, які бажають офіційно зареєструвати свій союз, можуть звернутись до будь-якого відділу державної реєстрації актів цивільного стану незалежно від місця реєстрації. Така норма, зокрема, надає право внутрішньо переміщеним особам зареєструвати свій шлюб незалежно від місця проживання подружжя. У відділі ДРАЦС подружжю потрібно подати всі необхідні документи, а також паспорт. Альтернативою подання заяви безпосередньо до ДРАЦСу є можливість подання заяви про державну реєстрацію шлюбу на порталі "Дія" де можна і одразу обрати місце, час, формат та зал, де пройде церемонія. Весь процес триває менше ніж 15 хвилин, а скористатися цією послугою можуть повнолітні українці, які мають електронний підпис.

За загальним правилом, закон зобов'язує майбутнє подружжя чекати місяць на оформлення їхнього шлюбу, проте в період дії воєнного стану реєстрація шлюбу можлива і в день подання заяви, або в будь-який інший день, на вибір наречених. За таким принципом працює пілотний проєкт «Шлюб за добу», суть якого полягає у можливості зареєструвати шлюб у скорочений термін, в тому числі за добу за принципом екстериторіальності.

Ще одне нововведення, яке передбачено в даній Постанові є можливість дистанційного одруження. Враховуючи обмежену можливість з'явитися до відділу ДРАЦС для подання заяви та проведення офіційної реєстрації шлюбу, деякі групи громадян, які не можуть відриватися від виконання військового обов'язку, мають можливість скористатись даною процедурою. У Постанові Кабміну №213 “Про деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану” зазначено перелік громадян, які можуть зареєструвати шлюб за спеціальною процедурою - без особистої присутності одного з наречених, який (яка) є військовослужбовцем, поліцейським, працівником закладу охорони здоров'я. Така можливість передбачає тому з наречених, хто не має змоги бути присутнім особисто - подання заяви командиром, який повинен засвідчити справжність підпису на заяві і передати її до одного з відділів ДРАЦСу. Після отримання даної заяви, зазначений вище орган реєструє даний шлюб без особистої присутності одного з подружжя, за умови використанням доступних засобів відеозв'язку з відсутнім або з обома за участю двох свідків.

Реєстрація шлюбу можлива без звернення наречених в ДРАЦС. За таким порядком факт реєстрації шлюбу може засвідчуватись актом про укладання шлюбу, складеним безпосередньо командиром/керівником на місці служби/роботи наречених. Якщо один із подружжя є військовослужбовцем або працівником міліції, відповідний акт може бути складено без особистої присутності одного або обох із подружжя за допомогою доступних засобів відеозв'язку. Факт реєстрації шлюбу медичного працівника може бути підтверджений актом, складеним керівником закладу охорони здоров'я, в якому працюють або перебувають у трудових відносинах наречені.

Після складення акту його оригінальний примірник надсилається до відділу ДРАЦС або до територіального органу Міністерства юстиції для складання актового запису про шлюб у паперовій формі та внесення відомостей до державного реєстру. Надалі, звернувшись до відділу ДРАЦС, подружжя може отримати стандартне свідоцтво про державну реєстрацію свого шлюбу.

У зв'язку з початком активних бойових дій на території України, велика частина населення змушена була покинути свої домівки і переїхати на тимчасове проживання закордон. Саме тому актуальною темою саме для майбутніх подружжя, які виїхали за межі України, або проживають закордоном є реєстрація шлюбу незалежно від їхнього місця перебування. Ця процедура зазнала значних змін з початком війни і передбачає можливість для пар зареєструвати шлюб у посольстві або консульстві шляхом подання заяви до дипломатичного представництва чи консульської установи України в країні свого перебування.

Важливою умовою даної процедури є перебування подружжя саме на законних підставах.

Отже, проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок, що у зв'язку із повномасштабним вторгненням держава розробила спрощений механізм реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану. Дані зміни насамперед гарантують право кожному громадянину на можливість укладення шлюбу в зручний, для всіх охочих спосіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данкевич М., Сінько О. (2022) Одруження в умовах воєнного стану. Непереможна нація: будуємо серед розрухи. Сайт Everlegal. <https://everlegal.ua/odruzhennya-v-umovakh-voennogo-stanu-neperemozhna-natsiya-buduemo-sered-rozrukhy>
2. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00/conv#n1538>
4. Про деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 №213. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-п#Text>
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 №2947-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В ПОТОЧНИХ ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ

Хміль Богдана

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(науковий керівник: доц. Раневич Орест Юрійович)*

Війна та воєнний стан вносять свої корективи практично у всі сфери суспільного життя, змінюють законодавство, створюють нові проблеми та пропонують способи їх вирішення. Актуальним як ніколи залишається проблематика захисту прав людей в складні часи та рівень надання правової допомоги з різних юридичних питань.

Трудові відносини – це одна із перших галузей права, яка чутлива до суспільних подій та зазнає законодавчого втручання внаслідок перебування держави в умовах воєнного стану. Зокрема вже 15 березня 2022 року був прийнятий Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX (далі – Закон), адже тодішнє трудове законодавство практично не регулювало трудових відносин за умов війни [9].

Цей Закон змінює трудові відносини щодо багатьох аспектів, зокрема, щодо процедури оформлення та звільнення працівників, призупинення дії

трудового договору, зміни істотних умов праці, нормальної тривалості робочого часу і скорочення часу відпочинку, порядку і тривалості надання відпусток, оплати праці та інших.

Як справедливо зазначають науковці, військові дії негативно вплинули на регулювання трудових відносин і спричинили такі наслідки як зменшення робочих місць, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, знищення майна підприємств, а фактично – робочих місць, переміщення підприємств, установ та організацій в іншу місцевість, неможливість перебування всіх працівників в місці перебування роботодавця чи на робочому місці, мобілізацію працівників, жорсткіше регулювання військового обліку, зниження рівня життя та оплати праці та інші [1, с. 202; 4, с. 100].

Оскільки згадані явища активно впливають на сферу трудового права, неможливим за сучасних реалій є відокремлення трудового законодавства від окремих положень законодавства про мобілізацію та військовий облік, адже таке їх поєднання диктується сьогоденням.

Досвід консультування щодо трудових питань показує, що регулювання трудових відносин потребує постійного аналізу та адаптації до змін у суспільно-політичній ситуації.

Справді, з початку війни в громадян виникає багато правових питань, пов'язаних з трудовими відносинами загалом, і в контексті військового обліку зокрема. Наприклад, стосовно військово-облікових документів чи правил ведення військового обліку на підприємстві.

Оформлення трудових правовідносин з наступними обов'язками, які виникають у роботодавця при прийнятті на роботу нового працівника (в тому числі призовника, військовозобов'язаного чи резервіста), прямо пов'язується з наведеними вище правовими питаннями, саме тому вважаємо за доцільне висвітлити основні важливі напрацювання з даної тематики.

Хоча проблематика інноваційного законодавчого регулювання вже досліджувалася багатьма науковцями, подальший розвиток трудового та пов'язаного з ним законодавства, а також практика правозастосування в цій сфері зумовлює потребу подальшого науково-практичного дослідження.

Досліджуючи питання оформлення трудових правовідносин працівника та роботодавця, необхідно визначити алгоритм прийняття працівника на роботу, враховуючи норми Кодексу законів про працю (далі – КЗпП), норми нового Закону, Порядку повідомлення Державній податковій службі та її територіальним органам про прийняття працівника на роботу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 № 413 та Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 згаданого Закону, у період дії воєнного стану сторони за згодою можуть визначити форму трудового договору [9]. Згідно ч. 1 ст. 24 та ст. 49-6 КЗпП, трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі, а обов'язковою письмова форма договору є, зокрема, при укладенні

контракту, трудового договору з неповнолітнім, з роботодавцем-фізичною особою-підприємцем, про дистанційну роботу або про надомну роботу, з нефіксованим робочим часом, при спрощеному режимі регулювання трудових відносин та інших договорів [3]. Тепер на час воєнного стану, роботодавець має право укласти трудовий договір в усній формі з будь-яким працівником, якого приймає на роботу.

Хоча трудове законодавство ще до його змін у 2022 році передбачало у ч. 11 ст. 60-2 КЗпП можливість, у випадках загрози поширення епідемії, пандемії та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації, оформлення дистанційної роботи без обов'язкового укладення трудового договору шляхом видачі наказу роботодавця про прийняття на роботу [3].

Також, Закон в абз. 2 ч. 2 ст. 2 передбачає можливість укладення строкових трудових договорів у період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника з метою оперативного залучення працівників та усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, у тому числі внаслідок фактичної відсутності працівників, які евакуювалися в іншу місцевість, перебувають у відпустці, простої, тимчасово втратили працездатність або місцезнаходження яких тимчасово невідоме [9]. Така законодавча норма прямо зумовлена поточними воєнними реаліями, адже це сприятиме оперативному залученню нових працівників і вирішенню питання дефіциту робочої сили.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом» № 2421-IX від 18 липня 2022 року введено новий вид договору – трудовий договір з нефіксованим робочим часом, який передбачає виконання роботи лише за її наявності, але із гарантованою оплатою праці [7].

Ще однією новелою в трудовому законодавстві є можливість укладення трудового договору зі спрощеним режимом регулювання трудових відносин при працевлаштуванні на невелике підприємство (не більше 250 працівників), який передбачає можливість встановлення індивідуальних умов праці працівника безпосередньо у трудовому договорі, включаючи додаткові права, обов'язки і відповідальність сторін, умови матеріального забезпечення та організації праці працівника, умови припинення або дострокового розірвання договору. Така можливість передбачена Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність» № 2434-IX від 19 липня 2022 року, яким було внесено зміни до КЗпП, проте лише на час воєнного стану, а після його закінчення цей Закон втратить чинність [8].

Також потрібно нагадати про те, що випробування під час воєнного стану за новим Законом відповідно до ч. 2 ст. 2 може встановлюватися для будь-якої категорії працівників [9]. Тому питання стосовно встановлення випробування для неповнолітніх, вагітних, внутрішньо-переміщених осіб чи інших категорій осіб, для яких КЗпП встановлена заборона на встановлення їм випробування, цим положенням вирішуються. Умова про випробування має бути зафіксована у заяві

про прийняття на роботу працівника або у трудовому договорі у разі його укладення в письмовій формі, а також, відповідно до ч. 1 ст. 26 КЗпП така умова обов'язково фіксується у наказі (розпорядженні) про прийняття на роботу [3].

Військовий облік працівників завжди був обов'язком кожного підприємства, незалежно від форми власності, проте, особливого значення він набув саме з моменту введення воєнного стану в Україні.

Згідно п. 34 Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487 (далі – Порядок), підприємства зобов'язані вести персональний військовий облік своїх працівників [5].

До обов'язків з військового обліку належить, зокрема, перевірка у громадян України під час прийняття на роботу наявності військово-облікового документа (абз. 2 п. 34 Порядку). Перелік таких документів вичерпно визначений цим Порядком у п. 20, і виглядає наступним чином: для призовників - посвідчення про приписку до призовної дільниці; для військовозобов'язаних - військовий квиток або тимчасове посвідчення військовозобов'язаного; для резервістів - військовий квиток. Також передбачено, що перевірка військово-облікових документів може здійснюватися із використанням мобільного застосунку «Дія», але ця функція стане доступна в майбутньому.

Крім того, майбутній працівник, перед взяттям його на персональний військовий облік, має обов'язково стояти на військовому обліку у відповідному територіальному центрі комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК та СП), органах Служби безпеки України, підрозділах Служби зовнішньої розвідки відповідно до цього ж пункту.

Тому виникають практичні питання, зокрема, чи потрібно перевіряти правильність і точність даних у військово-облікових документах, або лише їх наявність, а також що робити роботодавцеві у разі виявлення неточностей в документах.

У разі відсутності у кандидата військово-облікового документа, прийняття його на роботу є прямим порушенням норми КЗпП про перелік документів, необхідних для працевлаштування (ч. 2 ст. 24 КЗпП) [3].

Наступним обов'язком роботодавця, відповідно до абз. 2 п. 34 Порядку, є доведення до призовників, військовозобов'язаних та резервістів правил військового обліку під особистий підпис [5]. З практичної сторони, такий підпис можна проставляти у наказі про прийняття на роботу, спеціально виготовленому журналі або в окремому документі для кожного працівника, який буде долучатися до особової справи [2]. Окрім цього, такі правила військового обліку мають бути в друкованому вигляді розміщені в доступному для працівників місці згідно вимог абз. 2 п. 19 Порядку.

Далі, цей Порядок в абз. 3 п. 34 зобов'язує роботодавця у семиденний строк з дня видання наказу про прийняття на роботу, (а також звільнення з роботи за п. 41) надіслати до відповідних районних (міських) ТЦК та СП, органів Служби

безпеки України, підрозділів Служби зовнішньої розвідки повідомлення про зміну облікових даних призовників, військовозобов'язаних та резервістів [5].

Такі дані по кожному працівнику надсилаються до того ТЦК та СП, на військовому обліку якого перебуває працівник.

Також, згідно п. 33 та п. 41 Порядку, у разі прийняття на роботу, інформація про нового працівника у п'ятиденний строк вноситься до списків персонального військового обліку та відомості оперативного обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Також, у випадку, якщо підприємство працевлаштовує неповнолітню особу, то такий новий працівник також заноситься до списків громадян, які підлягають приписці до призовних дільниць і такі списки складаються та подаються щороку до 1 грудня до відповідних районних (міських) ТЦК та СП згідно абз 12 п. 34 Порядку.

Отже, алгоритм прийняття на роботу осіб – призовників, військовозобов'язаних та резервістів з аналізу вищенаведеного сьогодні виглядає наступним чином:

1) подання необхідних документів працівником, в тому числі військово-облікових документів (для військовозобов'язаних) та їх перевірка роботодавцем;

2) укладення трудового договору та видача наказу про прийняття на роботу;

3) подання повідомлення Державній податковій службі за місцем обліку як платника єдиного соціального внеску про початок роботи [6], та відповідним районним (міським) ТЦК та СП про зміну облікових даних;

4) ознайомлення з правилами ведення військового обліку під підпис працівника;

5) включення нового працівника до списків персонального військового обліку на підприємстві та виконання інших обов'язків з військового обліку працівників.

У підсумку варто зазначити, що прийняття на роботу призовників, військовозобов'язаних та резервістів, окрім трудового, регулюється ще законодавством з питань військового обліку та суміжних сфер, тому працівникам та роботодавцям необхідно відслідковувати усі законодавчі зміни, які так чи інакше дотичні до сфери дії трудових правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андріїв В.В., Ніколаєва Л.В. До питання оптимізації трудових відносин в умовах запровадження воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 77: частина 1. С. 202-207.

2. Зайцев Владислав. Облік військовозобов'язаних на підприємстві: про що має знати інхаус-юрист. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/224479_oblk-vyskovozobovyazanikh-na-pdprimstv-pro-shcho-ma-znati-nkhaus-yurist (дата звернення: 26.03.2024).

3. Кодекс законів про працю України: Кодекс від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 23.03.2024).

4. Кузнецова Ю. В. Реформування трудових правовідносин під час воєнного стану. Правова держава 50'2023. С. 99-105.

5. Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-п#Text> (дата звернення: 23.03.2024).

6. Порядок повідомлення Державній податковій службі та її територіальним органам про прийняття працівника на роботу : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2015-п#Text> (дата звернення: 23.03.2024).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом : Закон України від 18 липня 2022 р. № 2421-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2421-20#Text> (дата звернення: 24.03.2024).

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність : Закон України від 19 липня 2022 р. № 2434-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2434-20#Text> (дата звернення: 25.03.2024).

9. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 23.03.2024).

ІННОВАЦІЙНА ПРАВОВА ПІДТРИМКА: ЧАТ-БОТИ ЯК ЗАСОБИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ В УМОВАХ КОНФЛІКТУ

Зубачик Тарас

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: доц. Лисик В. М.)

Згідно з результатами дослідження правових проблем та потреб в українських громадах, проведеного у 2018 році в Херсоні, Сєверодонецьку, Жовтих Водах та Соснівці 49% мешканців цих 4 міст повідомили, що протягом останніх 3 років вони стикалися принаймні з однією правовою проблемою, 29% мали одну проблему, 6% – дві, 5% – три, 9% – чотири і більше проблем.⁹

Найчастіше проблеми стосуються прав споживачів (16%), житлово-комунальних питань (12%), соціальних виплат і пільг (8%), медичного

⁹ Київський міжнародний інститут соціології. (2018). Дослідження правових проблем та потреб в українських громадах у Херсоні (Херсонська область), Сєверодонецьку (Луганська область), Жовтих Водах (Дніпропетровська область) та Соснівці (Львівська область). Міжнародний фонд «Відродження». URL: <https://ldn.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Ukraine-justice-needs-2018.pdf>

обслуговування (7%) та трудових відносин (6%). 40% усіх названих проблем були оцінені як найбільш серйозні (8-10 балів з 10), 49% проблем спричинили стрес, 62% - фінансові збитки, 23% - погіршення здоров'я. На момент опитування 26% проблем було повністю вирішено, 14% вирішено лише частково.

Респонденти намагалися вирішувати 68% проблем, а 32% вирішувати навіть не намагалися. Найчастіше зверталися за допомогою до родичів, друзів, знайомих (37%), рідше - до суду (29%), поліції (20%), професійних юристів (26%).

Основними причинами бездіяльності у вирішенні проблем правового характеру були: зневіра у можливості домогтися справедливості чи змінити ситуацію (60% тих, хто не намагався вирішувати проблему), очікування, що вирішення проблеми потребуватиме занадто багато зусиль (42%), часу (31%) або грошей (21%), незнання, до якого органу влади звертатися (13%), водночас страх (5%), неважливість проблеми (4%), відсутність надавачів правової допомоги за місцем проживання (0,5%) відігравали незначну роль.

Щодо безоплатної правової допомоги, то лише 23% знають про Центр з надання безоплатної правової допомоги у своєму місті, 16% з них колись туди зверталися. Проте варто зазначити, що 87% тих, хто знає про Центр, звернулися б туди за потреби і 89% порадили б це зробити родичам.

Якщо ж говорити про канали отримання інформації, респондентам найбільш зручно дізнаватися про безоплатну правову допомогу в інтернеті: через соціальні мережі або інші сайти (ці варіанти вказали 13% та 51% опитаних відповідно). Такі схожі способи отримання інформації, як друкована реклама у поштову скриньку та інформація на квитанціях про комунальні платежі обирає майже однакова кількість людей – 23% і 26% відповідно. Теле- або радіопередачі з прикладами, як захистити свої права, назвали 22% респондентів, але при цьому лише 13% відмітили телерекламу, як найкращий спосіб дізнатися про безоплатну правову допомогу. Такі джерела інформації, як гаряча телефонна лінія (10%), статті в друкованих ЗМІ (7%), електронні листи (8%) та смс-повідомлення (8%) є менш зручними для населення. Інші категорії в сумі набрали 7% відповідей, а окремо не більше 4% кожна

У світлі цих даних, очевидно є необхідність адаптації системи надання правових послуг, зокрема й до наших теперішніх реалій. Враховуючи високий відсоток людей, що шукають інформацію в інтернеті, існує потужний потенціал для впровадження та розвитку юридичних чат-ботів як ефективного інструменту надання правової допомоги. Це особливо важливо в умовах війни, коли доступ до традиційних форм юридичної допомоги може бути ускладнений. Чат-боти можуть скерувати користувачів до відповідних центрів безоплатної правової допомоги або ж відразу надавати швидкі відповіді на типові правові запитання.

Чат-бот - це комп'ютерна програма, яка імітує та обробляє людську мову (письмову чи усну), дозволяючи людям взаємодіяти з цифровими пристроями так, ніби вони спілкуються з живою людиною. Чат-боти можуть бути простими, як елементарні програми, що відповідають на простий запит одним рядком, або складними, як цифрові асистенти, які навчаються і розвиваються, щоб

забезпечити все більший рівень персоналізації в міру збору та обробки інформації.¹⁰

Типи чат-ботів:

1. Чат-бот на основі правил. Ці правила кодуються в у вигляді операторів якщо-то-інакше (if-then-else). Основна ідея системи, заснованої на правилах, полягає в тому, щоб зафіксувати знання людини-експерта у спеціалізованій галузі та втілити їх у комп'ютерній системі.

2. Чат-бот на основі штучного інтелекту. ШІ - це технологія, яка базується на здатності людини самостійно навчатися та отримувати ефективну

3. інформацію. Такий підхід дозволяє перейти від нудних традиційних процесів до автоматизації.¹¹

Після виходу ChatGPT наприкінці 2022 року використання генеративного штучного інтелекту зростає, і багато хто задається питанням, чи може ця технологія бути застосована в юридичній індустрії. Очікування, які покладаються на юристів, уже також вимагають використання інструментів штучного інтелекту для прискорення процесів і швидшого реагування на запити клієнтів.

Отож варто дослідити, як чат-боти можуть бути застосовані в юридичній сфері, та які цифрові помічники вже існують в Україні.

Якщо говорити про вітчизняний досвід використання чат-ботів, зосереджуючись саме на таких, які можуть надавати безоплатну правову допомогу, то можна виділити, наприклад, чат-бот Правомен, створений командою LinGo.¹²

Серед основних можливостей Правомена можна виділити такі:

1. Надання консультацій з широкого кола юридичних питань у режимі 24/7;

2. Створення готових юридичних документів на основі введених користувачем даних;

3. Можливість отримати допомогу від команди кваліфікованих юристів у разі, якщо бот не може самостійно знайти відповідь на питання;

4. Використання відкритих даних з державних реєстрів для спрощення процесу створення документів.

Під час війни Правомен також надає консультації для українців за кордоном з питань працевлаштування, оренди житла, оформлення документів, вступу до ВНЗ, податків тощо. Крім того, були створені довідники для ознайомлення з юридичними особливостями країн перебування.

Чат-бот має зручний інтерфейс, є безкоштовним у базовому функціоналі та не потребує встановлення окремого додатку. Проте Правомен пропонує також

¹⁰ What is a Chatbot?. Oracle | Cloud Applications and Cloud Platform. URL: <https://www.oracle.com/chatbots/what-is-a-chatbot/>

¹¹ Nikita Bhanushali | Shruti Habibkar | Sagar Shah | Amol Dhumal | Radhika Fulzele "Auto Response System for Legal Consultation" Published in International Journal of Trend in Scientific Research and Development (ijtsrd), ISSN: 2456-6470, Volume-4 | Issue-4, June 2020, pp.522-525, URL: www.ijtsrd.com/papers/ijtsrd31045.pdf

¹² Правомен. URL: <https://pravoman.com/>

і платні послуги: створення одного документа коштує 29 грн, а повний доступ до всіх документів - 299 грн/міс.

Іншим прикладом може слугувати Чат-бот "Юридичний порадник для ВПО" створений швейцарсько-українською програмою EGAP спільно з командою благодійного фонду "Право на захист" за підтримки Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Міністерства цифрової трансформації.¹³ Він орієнтований перш за все на внутрішньо переміщених осіб, мешканців населених пунктів, де велися чи ведуться бойові дії, а також осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях.

Юридичний порадник консультує з широкого кола питань: особисті документи (оформлення, обмін, відновлення), пенсійні питання, перетин державного кордону, житлові питання (пошкоджене/знищене майно, пошук житла, оренда, субсидії тощо), соціальні виплати, трудові питання, зайнятість, ФОП, сімейні питання, освіта, захист прав дітей тощо.

Таким чином, "Юридичний порадник для ВПО" є зручним інструментом для отримання правової допомоги та суміжних послуг онлайн для осіб, які постраждали від російської агресії проти України. Він надає швидкий цілодобовий доступ до актуальної та достовірної інформації.

На даний момент існує багато способів розробити чат-бота навіть без кодування, що робить його розробку простою, зручною та швидкою. Ця тенденція відкриває широкі можливості для правозахисних організацій, юридичних фірм та навіть окремих адвокатів, які прагнуть підвищити доступність юридичних послуг. Використання платформ для створення чат-ботів без кодування дозволяє швидко налаштовувати їх під специфічні потреби користувачів, інтегрувати з різними месенджерами та соціальними мережами, та надавати актуальну правову інформацію в режимі реального часу. Таким чином, юридичні чат-боти можуть стати масштабованим рішенням для підвищення правової грамотності та забезпечення ширшого доступу до правової допомоги, особливо на територіях, де ведуться бойові дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Nikita Bhanushali | Shruti Habibkar | Sagar Shah | Amol Dhumal | Radhika Fulzele "Auto Response System for Legal Consultation" Published in International Journal of Trend in Scientific Research and Development (ijtsrd), ISSN: 2456- 6470, Volume-4 | Issue-4, June 2020, pp.522-525, URL: www.ijtsrd.com/papers/ijtsrd31045.pdf

2. What is a Chatbot?. Oracle | Cloud Applications and Cloud Platform. URL: <https://www.oracle.com/chatbots/what-is-a-chatbot/>

3. Київський міжнародний інститут соціології. (2018). Дослідження правових проблем та потреб в українських громадах у Херсоні (Херсонська область), Сєвєродонецьку (Луганська область), Жовтих Водах (Дніпропетровська область) та Соснівці (Львівська область). Міжнародний фонд

¹³ Юридичний порадник для ВПО. URL: <https://chatbot.r2p.org.ua/chat-bot>

«Відродження». URL: <https://ldn.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Ukraine-justice-needs-2018.pdf>

4. Правомен. URL: <https://pravoman.com/>

5. Юридичний поради́ник для ВПО. URL: <https://chatbot.r2p.org.ua/chat-bot>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАЗВИ «УКРАЇНА» У ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРКАХ

Омельчук Святослав

Львівський національний університет імені Івана Франка

*(науковий керівник: доцент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права, PhD Суханов М. О.)*

Початок повномасштабного вторгнення російського агресора в Україну змінив життя кожного українця у багатьох сферах. Наша перемога залежить від значного зростання національної свідомості та відчуття єдності з метою досягнення спільної мети. Деякі аспекти соціальної реальності сприймаються та реалізуються дещо неточно. Протягом 2022 року бізнес прив'язався до української символіки. Це стосується як медіасектору, так і продажу товарів та послуг. На жаль, у більшості випадків використання виробниками «патріотичних елементів» у рекламі власної продукції є невиправданим і зумовлено бажанням «зіграти» на почуттях українців, у думках яких постійно присутня тема війни.

Внаслідок цього Міністерство економіки України видало Наказ «Про затвердження Положення про Комісію з надання дозволу на використання в торговельній марці офіційної назви та міжнародного літерного коду держави Україна та/або на включення до зображення торговельної марки імітації малого Державного Герба України» (далі - Наказ). Цим Наказом затверджено відповідні положення, які, у свою чергу, врегулюють питання недобросовісного використання у торговельній марці офіційної назви та міжнародного літерного коду держави Україна та/або на включення до зображення торговельної марки імітації малого Державного Герба України.

Використання слова «Україна або UA» має деякі обмеження. Позначення, які імітують повні або скорочені назви держав або міжнародні літерні коди держав, заборонено, згідно зі статтею 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг.» Якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їхніх власників, то такі позначення можуть бути включені до торговельної марки як елементи, що не охороняються. НОІВ є колегіальним органом, призначеним для надання дозволу на використання офіційної назви та міжнародного літерного коду України в торговельній марці.

Таким органом є Комісія з надання дозволу на використання в торговельній марці офіційної назви та міжнародного літерного коду держави Україна та/або на включення до зображення торговельної марки імітації малого Державного Герба України (далі – Комісія).

Аналізуючи Наказ, можна виокремити такі головні тези:

- дозвіл на використання надається громадянам України та/або фізичним особам - підприємцям, зареєстрованим в, установленому законодавством України, порядку, та/або юридичним особам, створеними в, установленому законодавством України, порядку;
- використання не суперечитиме публічному порядку, загально визнаним принципам моралі;
- Наказ закріплює ознаки, якими повин володіти заявник для отримання дозволу на використання в торговельній марці офіційної назви та міжнародного літерного коду держави Україна та/або на включення до зображення торговельної марки імітації малого Державного Герба України
- дозвіл не надають особам, до яких застосовано персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи.

Якщо характеризувати нормативне регулювання загалом, то дозвіл надають великим компаніям, які мають панівне становище на ринку, або надання такого дозволу потягне за собою ряд позитивних факторів для суспільства та держави в цілому.

Я вважаю, що дані положення урегулюють відповідні відносини на нормативному рівні і покращать становище на ринку товарів і послуг. Також це унормовує конкуренцію, перешкоджає недобросовісному використанню.

На нашу думку, даний Наказ покликаний зупинити розвиток маркетингу в напрямку використання української символіки та поверне його у те русло, яке було до початку повномасштабного вторгнення.

Використання прапора Української держави як основного компоненту торговельної марки має значні обмеження. Позначення, які зображують або імітують державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми), не можуть бути захищені законом, згідно зі статтею 6 «Закону про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Методологічні рекомендації з окремих питань проведення експертизи на знак для товарів і послуг закріплюють низку характеристик позначень, для яких є підстава для відмови в наданні правової охорони. Підстави включають наслідування державних символів «з точки зору геральдики». Є можливість імітації державних символів у формі відтворення будь-яких геральдичних елементів, таких, як герб або емблема, а також самого герба або прапора держави, без урахування сторін, порядку розташування смуг, кольорів і ширини смуг, або з присутністю на ньому зображень і літер.

Наказом створено компетентний орган, який надає згоду на використання «державної символіки». Наказ достатньо чітко регулює діяльність органу та всі етапи, які передують отриманню дозволу на використання в торговельній марці офіційної назви та міжнародного літерного коду держави Україна та/або на включення до зображення торговельної марки імітації малого Державного Герба України.

Вважаю, що даний Наказ може спонукати окремі компанії для отримання дозволу і добросовісного використання офіційної назви та міжнародного

літерного коду держави Україна та/або на включення до зображення торговельної марки імітації малого Державного Герба України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.2024 р. № 3689-XII : станом на 31 груд. 2023 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.

2. Про затвердження Положення про Комісію з надання дозволу на використання в торговельній марці офіційної назви та міжнародного літерного коду держави Україна та/або на включення до зображення торговельної марки імітації малого Державного Герба України : Наказ від 20.12.2023 р. № 19944.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0188-24#Text>.

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ з окремих питань проведення експертизи заявки на знак для товарів і послуг : Наказ від 07.04.2014 р. № 91 : станом на 5 листоп. 2018 р.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дерефінка Наталія

Львівський державний університет внутрішніх справ

(Науковий керівник: доктор філософії в галузі права,

старший викладач Воробель У. Б.)

В умовах сьогодення питання захисту прав дітей, посідає важливе місце, оскільки, саме діти у порівнянні з дорослими є особливо вразливою категорією населення України. Така унікальність їх статусу зумовлена тим, що в силу свого віку, діти ще не сформувалися повноцінно, як на фізичному, ментальному, так і на інтелектуальному рівні, внаслідок чого не здатні самотійно реалізувати своє право на захист у мирний час тим паче в умовах воєнного стану.

Не можемо не погодитись із науковцем І. Ф. Коржом, який зазначає, що нинішнє покоління дітей в Україні є завтрашніми громадянами з усіма належними їм правами та обов'язками, тому їх захист та їхній розвиток є передумовою розвитку України, як демократичної, правової держави [3, с. 5].

З моменту повномасштабного збройного вторгнення РФ на територію України було порушено незліченну кількість фундаментальних прав та свобод дітей, які закріплені національним законодавством та міжнародно-правовими актами.

Варто зазначити, що правовий фундамент у сфері захисту прав дітей, зокрема в умовах збройної агресії становлять, такі стандартизовані нормативно-правові акти: Конституція України, Закон України «Про охорону дитинства», Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України та інші. А основними міжнародно-правовими актами, що закладають в собі основу для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту є: Конвенція ООН про права дитини (1989),

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000, ратифікований Україною у 2004 році, Женевські конвенції про захист жертв війни (1949), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977), Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками [2, с. 65]

Закон України «Про охорону дитинства» найбільш вичерпно розкриває основні гарантії захисту прав дітей у період війни з поміж інших нормативно-правових актів. Відповідно до вищезазначеного закону усі права дитини умовно можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні. І саме, хотілось би, виокремити, спеціальні права, які особливо актуальні у даний час.

Це право на захист дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, право на захист дітей-біженців та дітей, які потребують додаткового або тимчасового захисту, право на захист дитини від незаконного переміщення, право на захист дитини на особисту свободу та багато інших.

Крім того, даний закон визначає, що «дитиною, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» – є дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні [6].

Сьогодні Україна вживає найнеобхідніших заходів для забезпечення захисту дітей [5, с. 99].

Приміром, можемо виділити такі важливі та очікувані нововведення в галузі захисту прав дітей у час війни. Зокрема, почала діяти Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту з прав дитини в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 № 302.

Відповідно до неї, Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України і утворюється з метою сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану [7].

З огляду на те, можемо виокремити такі значні досягнення Координаційного штабу, саме:

1) прийнято узгоджені рішення щодо визначення завдань державних органів, залучених до вирішення питань реалізації політики щодо захисту прав дитини;

2) здійснено евакуацію дітей з небезпечних територій та проведено координацію їх безпечного переміщення до місць тимчасового влаштування;

3) координовано роботу обласних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування для підготовки й організації безпечних місць для тимчасового розміщення евакуйованих дітей та задоволення їх потреб;

4) забезпечено облік дітей, які виїхали на безпечну територію України або за межі України. Зокрема, урядом було ухвалено рішення щодо запровадження обліку інформації про дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) на території України, де не ведуться бойові дії, або за межі України. Було створено Єдину інформаційно-аналітичну систему «Діти» для ведення в ній відповідного обліку та забезпечено захист інформації, що там міститься;

5) здійснено перевірку, опрацьовано та продовжується опрацювання запрошення установ, організацій різних типів і форм власності, які уповноважені державою остаточного перебування дітей на здійснення заходів щодо прийому та супроводу дітей з інших країн;

6) здійснюється моніторинг дотримання Правил перетинання державного кордону громадянами України, дітьми із законними представниками або організованими групами дітей у взаємодії з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування;

7) здійснюється через уповноважених представників моніторинг умов перебування дітей в Україні та за її межами, слідкування за дотриманням соціальних стандартів і прав дитини у державі її перебування й разом з консульськими установами та дипломатичними представництвами України здійснюються реалізація та захист прав та інтересів дітей, які перебувають за межами України;

8) подано Кабінету Міністрів України розроблені за результатами роботи рекомендації та пропозиції, що вже почали реалізовуватися через прийняття Кабінетом Міністрів України низки постанов, наприклад таких, як постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2022 № 940 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо удосконалення механізму проведення евакуації» та інших [1].

Ще одним, не менш, важливим здобутком державних інституцій, спрямованих на захист прав дітей є створення 8 серпня 2022 року Указом Президента України № 568/202211 Координаційної ради з питань захисту та безпеки дітей, до завдань якої входить системний аналіз ситуації, визначення напрямів та пріоритетів щодо захисту прав та безпеки дітей, насамперед в умовах воєнного стану, напрацювання пропозицій щодо заходів із попередження вчинення злочинів проти дітей, недопущення примусової депортації юних громадян України за межі держави, сприяння скоординованій реалізації таких заходів, забезпечення моніторингу ефективності їх реалізації. Окремим завданням Координаційної ради є моніторинг ситуації щодо тимчасового переміщення (евакуації) дітей, зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з інвалідністю, дітей з особливими освітніми потребами, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, з територій, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, або які перебувають в

тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) або межують з такими територіями, повернення та влаштування таких дітей у післявоєнний період [4].

Аналізуючи, вищезазначене, можемо підсумувати, що у такий складний час для нашої держави, попри всі труднощі, вона не стоїть на місці, а всебічно розробляє, удосконалює та напрацьовує, за допомогою уповноважених органів, найдієвіші та найефективніші механізми реалізації захисту прав дітей в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дробязко К. Як захистити права дитини в умовах воєнного стану. *Юридична газета*. 2022. 5 лист. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yak-zahistiti-prava-ditini-v-umovah-voennogo-stanu.html>
2. Жигола Я. Захист прав дитини в умовах війни. *Захист прав дітей в умовах війни: збірник матеріалів круглого столу*, м. Вінниця, 17 травня 2022 р. Вінниця, 2022. С. 64–67.
3. Корж І. Право дитини на безпечне життя в умовах воєнного конфлікту. *Захист прав дітей в умовах війни: збірник матеріалів круглого столу*, м. Вінниця, 17 травня 2022 р. Вінниця, 2022. С. 5–9.
4. Лубінець Д. Дії влади України, спрямовані на захист прав дітей. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/dii-vlady-ukrainy-spriamovani-na-zakhyst-prav-ditei#scrollidow>
5. Ніколайчук С. Захист прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. № 4 С. 94–105.
6. Про охорону дитинства : Закон України від 24. 04. 2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2402-14>
7. Про утворення Координаційного штабу з питань захисту з прав дитини в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів від 17.03.2022 № 302 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text>

ЗВІЛЬНЕННЯ ДИРЕКТОРА ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Смут Ярема

Львівський національний університет імені Івана Франка

(науковий керівник: доц. Суханов М. О.)

Розпочнемо з того, що звільнення директора товариства з обмеженою відповідальністю (далі ТОВ) являється складною процедурою, тим паче в умовах воєнного стану. Згідно КЗпП керівника підприємства, тобто директора, залежно від сфери його діяльності може бути звільнено: за взаємною згодою сторін (п. 1 ст. 36 КЗпП); у зв'язку із закінченням строку дії контракту (п. 2 ст. 36 КЗпП); з власної ініціативи (ст. 39 КЗпП); з ініціативи роботодавця (ст. 40, 41 КЗпП); на вимогу виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) (ст. 45 КЗпП); на вимогу закону (пункти 3, 5, 6, 7, 7¹, 7², 7³, 9 ст. 36

КЗпП); з підстав, передбачених контрактом (п. 8 ст. 36 КЗпП). Трудові відносини також припиняються у зв'язку зі смертю працівника, не дивлячись на відсутність такої підстави у чинному Кодексі законів про працю. До того ж, окремими міністерствами та відомствами затверджується порядок звільнення керівників підприємств, що входять до сфери їхнього управління.

Водночас варто розуміти, що директор ТОВ, як керівник господарського товариства, є не лише найманим працівником, а ще й виконує роль виконавчого органу товариства, що визначає його специфічний статус та надає йому широкі повноваження. Написання директором ТОВ заяви про звільнення за власним бажанням недостатньо для припинення трудових відносин з товариством. Щодо регулювання питання звільнення, про що йдеться у статуті ТОВ, то таке питання віднесено до компетенції загальних зборів і керівник не має повноважень вирішувати самостійно питання про своє звільнення. Такий висновок зробив Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду у постанові від 19.01.2022 у справі № 911/719/21.

Зважаючи на те, що керівник юридичної особи виконує функції щодо управління нею, порядок його призначення та звільнення суттєво відрізняється від порядку, встановленого для інших працівників. Такий порядок призначення та звільнення керівника юридичної особи пов'язаний з тим, що керівник згідно з нормами ЦК України та ГК України входить до складу виконавчого органу цієї юридичної особи, який підзвітний та підконтрольний загальним зборам учасників юридичної особи. Отже, в такому випадку призначення та звільнення керівника відбувається на підставі прийнятого рішення загальних зборів учасників юридичної особи. Відповідно, підстави для звільнення можна поділити на дві умовні групи: 1) які залежать від волевиявлення керівника, 2) та які не залежать від волі учасника та відбуваються без його згоди.

Зі специфіки посади директора виходить, що для припинення відносин з керівником потрібна наявність двох умов: ухвалення загальними зборами рішення, яке надає згоду на розірвання трудового договору та володіння законними підставами для розірвання трудових відносин. Як впливає із вищенаведеного, важливою умовою для звільнення керівника є його обов'язок належно повідомити всіх учасників товариства про скликання і проведення загальних зборів у порядку, який передбачено нормами чинного законодавства та статутом товариства. Він повинен за два тижні належно повідомити учасників товариства про свої наміри щодо звільнення та необхідності проведення загальних зборів учасників для вирішення цього питання. Загальні збори мають суб'єктивний характер, адже рішення про звільнення директора може залежати від волі кожного учасника, який бере участь в голосуванні по цьому питанню. У випадку відсутності прийняття ними рішення про звільнення керівника, а також за наявності всіх необхідних доказів, що підтверджують наведені обставини, наявні підстави звертатися до суду з позовом про визнання трудових відносин припиненими.

Станом на зараз, не дивлячись на воєнний стан, наявна досить велика кількість судових справ за позовами керівників до юридичних осіб про

припинення трудових відносин. Аналізуючи практику суди чи не завжди займають сторону позивачів, але за однієї умови: якщо керівник вчинив усі залежні від нього дії, спрямовані на належне та своєчасне повідомлення учасників товариства про свої наміри щодо звільнення. Тобто перевага надіється бажанню керівника до звільнення.

В умовах воєнного стану звільнення керівника ТОВ відбувається за звичною процедурою, але ключовим питанням являються загальні збори товариства. На них директору, у випадку бажання звільнитися, необхідно належним чином повідомити інших учасників товариства, а у випадку їхньої вольової відмови до звільнення директора – звертатися до судового розгляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Суханов М. О. Корпоративні права та обов'язки учасника товариства з обмеженою відповідальністю : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081. Львів, 2022. 261 с.;

2. Припинення трудових відносин з директором - КАДРОВИК.УА. Головний кадровий журнал України. КАДРОВИК.УА. Головний кадровий журнал України. URL: <https://www.kadrovik.ua/content/prypynennya-trudovyh-vidnosyn-z-dyrektorom> (дата звернення: 29.03.2024);

3. Мірошниченко І. Звільнення керівника ТОВ: остання судова практика. *Юридична Газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/zvilnennya-kerivnika-tov-ostannya-sudova-praktika.html>.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ В ЮРИДИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЯХ

Озірна Єлизавета

Національна академія внутрішніх справ

(науковий керівник Калиновський О.В. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник)

Введення воєнного стану на території України понесло за собою низку юридичних питань та звернень, відповіді на більшість з яких не було в інтернеті або деінде. Одними з основних проблематичних ситуацій у консультуванні клієнтів є саме психологічний стан клієнта та вид звернення, з яким клієнти звертаються за правовою допомогою.

За інформацією, яку наведено в аналітиці Системи БПД, у загальнонаціональному контексті, найбільш актуальними в переліку запитуваних послуг були ті, що пов'язані з масовим переміщенням населення в країні: отримання статусу ВПО (16,8%), оформлення виплат ВПО (9,7%). У ТОП-5 позицій також увійшли: оформлення соціальних виплат (7,5%), перереєстрація місця проживання ВПО (4,7%), оформлення особистих документів (4,5%). Відносно поширеними були: звернення до правоохоронних

органів, не пов’язані та пов’язані з бойовими діями та загрозами війни; питання оформлення спадщини; послуги нотаріусів; консультації щодо прав мобілізованих; реєстрація місця проживання; встановлення факту народження або смерті; питання щодо скорочення розміру оплати праці, примусових відпусток / простою; відшкодування збитків за майно; консультації щодо можливості виїзду / виїзду за кордон (чоловіків, дітей). Такі питання виникали у 2-3% опитаних, інші потреби вказали менш як 2% громадян/-ок [1].

Беручи до уваги вищенаведену аналітику, необхідно розуміти, що надавати юридичну консультацію особам, які зазнали різного роду травм необхідно обережно та з певними особливостями. Адже зачасту це особа, яка має травму. Наприклад, якщо особа звертається за допомогою в отриманні статусу ВПО - це вже означає те, що особа в незнайомому для себе місті, покинула свій дім, можливо родину, друзів, роботу, що вже вказує на негативну зміну, яка невідомо яким чином вплинула на особу.

Американська психологічна асоціація визначає травму як «емоційну реакцію на жахливу подію, як-от нещасний випадок, звалтування чи стихійне лихо» [2]. Подія визначається як травматична, коли вона впливає на внутрішній та психічний стан людини, що унеможлиблює їх ефективне подолання"[3].

Враховуючи це, потрібно мати на меті провести консультацію клієнту найменш травматичною для нього. Для цього потрібно знати певні практики. Після участі в одній з літніх шкіл, я познайомилася з наступними практиками, які рекомендовано використовувати у взаємодії з клієнтами :

1. Робити перерви під час консультації, адже вони дають клієнту простір, необхідний для того, аби відчувати себе в безпеці, зрозуміти та згадати всі питання, з якими клієнт звернувся за допомогою та зменшити психологічний тиск часу.

2. Пояснювати процес і аргументувати причину заданих питань. Це дасть зрозуміти клієнту, що ви прагнете йому допомогти. Ви можете робити нотатки, але бажано спершу запитати дозволу в клієнта на це.

3. Необхідно звертати увагу на почуття клієнта. Якщо для нього ситуація, про яку він говорить тригерна та болюча, варто проявити емпатію, запропонувати води та дати зрозуміти, що його емоції та слова важливі.

Юристам необхідно володіти базовими психологічними знаннями, або ж шукати можливості залучення таких спеціалістів у роботі з клієнтами, які внаслідок війни пережили різні життєві ситуації.

Важливо зазначити, що кожна особа має свої особливості психіки та на абсолютно однакові ситуації кожен реагує по своєму. Тому, на мою думку, надзвичайно важливо забезпечити належну підготовку та підтримку для фахівців, які працюють з людьми та надають юридичну допомогу. Адже мова йде не лише про якість знань, якими володіє особа, а й те, як вона може ними скористатись. Розуміння цих моментів допоможе забезпечити ефективність надання юридичних послуг та надати захист прав клієнта у найбільш безпечний та ненав’язливий спосіб. Лише комплексний підхід дозволить покращити якість наданої допомоги в нинішніх умовах.

І тому, на мою думку, для покращення ефективності правової допомоги може виражатися в :

- підвищенні кваліфікації юристів, які надають правову допомогу
- забезпеченні координації між різними організаціями (наприклад, взаємодія між центром надання правової допомоги та психологами, які мають кваліфікацію та здатні надати психологічну допомогу особі, яку не здатен надати правник, залучення до співпраці в юридичних клініках студентів-юристів та студентів-психологів).

Вже є приклади залучення різних за фахом спеціалістів у наданні психолого – правової допомоги клієнтам, та мають позитивний результат.

Оскільки я є членом юридичної клініки «Захист» Національної академії внутрішніх справ, яка вже застосовувала у своїй діяльності комбінування психологічних та юридичних знань (за допомогою залучення до надання юридичних консультацій не лише студентів та курсантів, які навчаються за спеціальністю «Право», а й тих, які навчаються за спеціальністю «Психологія» та володіють достатніми знаннями, аби розуміти психологію людини, можу зазначити, що такий досвід надання консультацій показує, що завдяки залученню різних за фахом спеціалістів ми отримуємо більш якісний результат та маємо позитивну оцінку як клієнтів, так і консультантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Доступність правової допомоги в контексті воєнного стану URL : <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/dostupnist-pravovoyi-dopomogy-v-konteksti-voyennogo-stanu.pdf> (дата звернення : 25.03.2024).
2. American Psychological Association, “Trauma,” URL : [apa.org/topics/trauma](https://www.apa.org/topics/trauma)
3. Sarah Katz & Deeya Haldard, The Pedagogy of Trauma-Informed Lawyering, 22 Clinical L. Rev. 359, 364.

ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Нікіпанчук Богдана

Львівський державний університет внутрішніх справ

(науковий керівник: PhD in Law, старший викладач Воробель У. Б.)

Усиновлення – це юридичний процес, під час якого рішенням суду створюються нові постійні відносини між батьками і дитиною[4].

Активні бойові дії на території України, завдають великих втрат, зокрема тисячі дітей, які втрачають батьків чи опікунів та залишаються сиротами, діти, які загубились під час бомбардувань, яких евакуювали без батьків чи діти, яких насильно вивезли до країни – агресора[1].

У наших умовах, усиновлення це чудовий спосіб врятувати дітей і дати їм можливість до щасливого та безпечного життя.

Усиновити дитину в умовах в воєнного стану, цілком можливо. Однак, від початку введення воєнного стану процедура усиновлення зазнала певних змін.

Щоб не виникало проблем з порушенням прав дітей, при розгляді питання про усиновлення служби у справах дітей:

1. перевіряють копію документа, що посвідчує особу;
2. копію реєстраційного номера облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків або інформація про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу) (за наявності);
3. копію документу, де зазначено унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності);
4. довідку про заробітну плату за останніх шість місяців або відомості з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків про суми виплачених доходів та утриманих податків, або довідка про подану декларацію про майновий стан і доходи за попередній календарний рік;
5. копію свідоцтва про шлюб або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про шлюб (для осіб, які перебувають у шлюбі);
6. висновок про стан здоров'я кожного заявника, складений за формою згідно з додатком 3;
7. документ про наявність чи відсутність судимості для кожного заявника, виданий територіальним центром з надання сервісних послуг МВС;
8. копію документа, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням;
9. згоду другого з подружжя на усиновлення дитини (у разі усиновлення одним із подружжя), якщо інше не передбачено законодавством, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально[7].

Однак, з уведенням воєнного стану цей перелік документів змінився. До прикладу у разі коли усиновлена дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану, усиновлювачі зобов'язані забрати дитину в присутності посадової особи консульської установи України після пред'явлення:

1. копії рішення суду про усиновлення та документів усиновлювачів, що посвідчують їх особу;
2. письмового погодження Нацсоцслужби, узгодженого із службою у справах дітей, яка готувала висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини, або у разі, коли у такої служби у справах дітей відсутні технічні можливості внаслідок бойових дій виконувати свої повноваження, - із службою у справах дітей обласної, Київської міської військової адміністрації за місцем взяття дитини на місцевий облік. Письмове погодження надається Нацсоцслужбою за зверненням усиновлювачів протягом трьох робочих днів з дня його надходження;

3. зобов'язання усиновлювачів, справжність підпису на якому засвідчено нотаріально, адресованого консульській установі України в державі тимчасового перебування (евакуації) дитини, щодо забезпечення взяття дитини на консульський облік в такій державі протягом семи робочих днів після передання їм дитини, в іншій іноземній державі (із зазначенням держави та обґрунтування необхідності тимчасового переміщення до неї) протягом семи робочих днів після переїзду, у разі, коли усиновлювачі з дитиною планують повернення в Україну після припинення чи скасування надзвичайного або воєнного стану, із наданням його копії Нацсоцслужбі (для громадян України, які постійно проживають на території України);

4. зобов'язання усиновлювачів, справжність підпису на якому засвідчено нотаріально, адресованого консульській установі України[6].

Від 31 травня 2022 року Кабінет Міністрів України постановив:

1. особа, яка виявила бажання взяти на виховання в сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, звертається із заявою до служби у справах дітей за місцем свого проживання та подає такі документи:

2. копію документа, що посвідчує особу;

3. копію реєстраційного номера облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків або інформація про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу) (за наявності);

4. копію документа, де зазначено унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності);

5. довідку про заробітну плату за останніх шість місяців або відомості з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків про суми виплачених доходів та утриманих податків або довідка про подану декларацію про майновий стан і доходи за попередній календарний рік;

6. копію свідоцтва про шлюб або витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про шлюб (для осіб, які перебувають у шлюбі);

7. висновок про стан здоров'я заявника, складений за формою згідно з додатком 5;

8. довідку про наявність чи відсутність судимості для кожного заявника, видана територіальним центром з надання сервісних послуг МВС за місцем проживання заявника;

9. документ, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням (для осіб, які бажають утворити прийомну сім'ю або на власній житловій площі дитячий будинок сімейного типу, - документ, що підтверджує право власності);

10. документ, що підтверджує відомості про місце проживання (перебування) заявника та членів його сім'ї, які проживають з ним на спільній

житловій площі (для осіб, які бажають утворити прийомну сім'ю або дитячий будинок сімейного типу);

11. довідку від нарколога та психіатра для осіб, які проживають разом із заявниками;

12. письмову згоду всіх повнолітніх членів сім'ї, що проживають разом з особою, яка бажає взяти дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, під опіку, піклування, утворити прийомну сім'ю або на власній житловій площі дитячий будинок сімейного типу, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально, або написана власноручно в присутності посадової особи, яка здійснює прийом документів, про що робиться позначка на заяві із зазначенням прізвища, власного імені, по батькові (за наявності), підпису посадової особи та дати;

13. згоду другого з подружжя, справжність підпису на якій засвідчено нотаріально (якщо особа, яка бажає взяти дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, під опіку, піклування, перебуває в шлюбі).

14. На початку введення військового стану суди та органи державні влади призупинили процедуру усиновлення через військові дії та задля безпеки своїх працівників. Це тривало близько місяця в регіонах, де не було активних бойових дій[6].

Перші від початку війни зміни до процедури усиновлення були внесені 24.05.2022. Відповідно до них встановлено перелік документів та порядок, як забрати усиновлену дитину (зокрема, у присутності посадової особи консульської установи України), якщо дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану[2].

Надалі процедурні зміни були внесені 31.05.2022. Основним аспектом було внесення цифровізації процесів усиновлення. Завдяки цьому подати заявку на консультацію з усиновлення дитини можна на порталі Дія, де з'явилась нова послуга «Усиновлення». Наступним етапом розвитку цієї послуги стане можливість подати в Дії заяву на статус кандидата на усиновлення[5].

Документи в електронній формі подаються через особистий кабінет на Єдиному державному вебпорталі електронних послуг. При цьому деякі з документів генерує сама система з різних баз даних, державних реєстрів та інформаційних систем[3].

Також документи, які майбутні усиновлювачі будуть отримувати протягом процедури усиновлення (наприклад, довідка про проходження курсу підготовки з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування), будуть автоматично відображатися в їх особистому кабінеті[2].

Однак деякі особи звертаються за допомогою до юристів. Процес усиновлення за допомогою юриста, відбувається наступним чином: особі потрібно отримати статус кандидата в усиновлювачі, юрист допомагає оформити письмову заяву до служби у справах дітей за місцем проживання особи. Служба протягом 10 робочих днів з отримання заяви перевіряє документи, обстежує житлово-побутові умови, розглядає можливість заявників бути усиновлювачами

і готує відповідний висновок. У разі прийняття позитивного рішення, заявника ставлять на облік як кандидата в усиновлювачі. Далі кандидатам в усиновлювачі надається інформація про дітей, яким потрібна допомога. Спочатку надається інформація про дітей, які перебувають на місцевому обліку, в подальшому на регіональному та центральному. Далі відбувається знайомство кандидата з дитиною, задля встановлення контакту. Якщо усиновлювач вирішив забрати дитину, служба у справах дітей готує висновок про доцільність усиновлення. Цей висновок разом з доданими до нього документами усиновлювач подає до суду. Вже у суді юрист представляє кандидата, надає відомості про нього, які посвідчують його можливість оформити усиновлення. Після схвального рішення суду дитину передають батькам. Тривалість процедури отримання статусу кандидата в усиновлювачі залежить від оперативності збору та подання документів. Оскільки це питання стосується перш за все інтересів дітей, усиновлення не є процесом, де можна жертвувати якістю для швидкості. Це особливо важливо у сучасних умовах воєнного стану, коли необхідно ретельно перевіряти кандидатів усиновлювачів та статус дитини, яку вони планують усиновити[8].

Відповідно до ст. 232 Сімейного кодексу правові наслідки усиновлення наступають із моменту набрання законної сили рішення суду. З моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов'язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням[9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белуга Ю. М. Про основні аспекти пов'язані з усиновленням в умовах воєнного стану. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/875/862>
2. Дарина Васильєва про Усиновлення під час війни: як зараз відбувається цей процес. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/usinovelennya-pid-chas-viyini-yak-zaraz-vidbuvaetsya-cey-proces.html>
3. Мінсоцполітики: Бажаючі взяти дитину на виховання у сім'ю зможуть подати необхідні документи онлайн. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-bazhayuchi-vzyati-ditinu-na-vihovannya-u-simyu-zmozhut-podati-neobhidni-dokumenti-onlajn>
4. Посібник на допомогу батькам «Усиновлення крок за кроком». URL: https://ukrainabezsyrit.org/service/14896/download/id/136801/name/usinoveniya_krok_za_krokom.pdf
5. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо провадження діяльності з усиновлення та влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України під час воєнного стану: Постанова від 1 червня 2023 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2023-п#Text>
6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання. Постанова

від 31 травня 2022 р. № 636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2022-п#n2>

7. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-п#top>

8. Процес усиновлення під час війни, юристи благодійного фонду «Рідні». URL: https://zaxid.net/protses_usinovlennya_pid_chas_viyeni_n1572972/amp

9. Сімейний кодекс України від 2002, № 21-22, ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Скочиляс Наталія

Львівський державний університет внутрішніх справ

*(Науковий керівник: доктор філософії в галузі права, старший викладач
Воробель У.Б.)*

З веденням в Україні воєнного стану всі без винятку правовідносини зазнали змін, сімейна сфера – не виключення. Так як виникли нові особливості життя українців повстала госта проблема невідповідності законодавства до них. З'явилося багато проблем й у сфері шлюбного права, здебільшого, пов'язаних з обмеженими можливостями пересування всередині держави, особливо у військовослужбовців.

У чинному законодавстві України шлюб визначається як: сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [1].

7 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України було видано постанову № 213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану». Цією постановою визначені певні особливості укладання шлюбу військовослужбовцем Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Національної гвардії, іншого утвореного відповідно до законів України військового формування, поліцейським, особою рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби, особою начальницького складу Національного антикорупційного бюро, Бюро економічної безпеки або працівником закладу охорони здоров'я.

Відповідно до цієї постанови можлива реєстрація шлюбу без особистої присутності нареченого або нареченої військовослужбовця та без особистої присутності обох сторін. Така реєстрація проводиться дистанційно з використанням доступних засобів відеозв'язку з тим із наречених, хто відсутній, або з обома відсутніми нареченими.

Попередньо для реєстрації шлюбу військовослужбовець повинен подати безпосередньому командирі заяву про державну реєстрацію шлюбу у якій містяться відомості про нього та про особу, з якою він бажає зареєструвати шлюб: прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності), дату народження, громадянство, а також відомості про обране прізвище. Така заява одночасно є підтвердженням факту надання ним згоди на шлюб. Командиром засвідчується справжність підпису на відповідній заяві та забезпечується її передача (надсилання) до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, до якого подано особисто нареченим (нареченою) заяву про державну реєстрацію шлюбу.

Крім того заяву про державну реєстрацію шлюбу можна подати на Порталі «Дія».

Також є альтернативний варіант, коли акт про укладення шлюбу складається не органом РАЦС, а безпосередньо командиром військовослужбовця та скріплюється гербовою печаткою відповідного військового формування. Такий акт може складатись без особистої присутності одного чи обох наречених з використанням доступних засобів відеозв'язку з тим із наречених, хто відсутній або з обома відсутніми нареченими. Акт має містити такі відомості: дату та місце його складення, прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності), дату народження обох наречених, їх громадянство, а у разі обрання прізвища одного із них або приєднання до свого прізвища іншого – відомості про обране прізвище. Складений акт передається (надсилається) командиром, яким він був складений, до будь-якого відділу державної реєстрації актів цивільного стану для складення актового запису про шлюб у паперовій формі та внесення відомостей до Державного реєстру актів цивільного стану громадян.

Важливо зауважити, що у двох випадках державне мито за державну реєстрацію шлюбу не справляється.

Заява про державну реєстрацію шлюбу та акт укладення шлюбу військовослужбовця, подані відповідно до чинного законодавства, може передаватися (надсилатися) як безпосередньо до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, так і до територіального органу Міністерства юстиції, які провадять діяльність під час воєнного стану.

Відділи державної реєстрації актів цивільного стану чи територіальні органи Міністерства юстиції, до яких передаються (надсилаються) заяви про державну реєстрацію шлюбу чи акти про державну реєстрацію шлюбу, забезпечують пересилання таких документів до відповідних відділів державної реєстрації актів цивільного стану за допомогою електронних засобів телекомунікації. Оригінали заяв про державну реєстрацію шлюбу чи актів невідкладно передаються до відповідних відділів державної реєстрації актів цивільного стану.

Актовий запис про шлюб складається відділом державної реєстрації актів цивільного стану в день отримання заяви про державну реєстрацію шлюбу чи акта про укладення шлюбу від військовослужбовця, зокрема у разі їх отримання за допомогою електронних засобів телекомунікації.

На підставі складеного актового запису про шлюб подружжю або одному з них у день звернення до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, яким зареєстровано шлюб, видається відповідне свідоцтво. Якщо звернення до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, яким зареєстровано шлюб, неможливе, відповідне свідоцтво видається в іншому відділі державної реєстрації актів цивільного стану у разі внесення відомостей про такий шлюб до Реєстру та за наявності доступу до нього [2].

Новий порядок укладання шлюбу військовослужбовцями в час воєнного стану значно відрізняється від порядку в мирні часи. Головною відмінністю є можливість відсутності одного або обох наречених та їх представників, так як у мирний час це було неможливо [3].

Укладання шлюбу без особистої присутності військовослужбовця вирішує найбільший перелік новоутворених проблем. Враховуючи, що військовослужбовці не завжди можуть змінити своє місце перебування через активні бойові дії можливість «дистанційного шлюбу» є хорошою альтернативою.

Внаслідок повномасштабного вторгнення більшість елементів верховенства права зазнали негативного впливу у вигляді відповідних обмежень, необхідність яких має об’єктивний характер внаслідок потреби запобігання глобальним загрозам незалежності та територіальної цілісності держави, відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки, а також реальним та потенційним загрозам правам і свободам людини [4]. При цьому в сфері шлюбного права, зокрема у питанні укладення шлюбу певні можливості збільшились і такий процес трішки спростився, як і для цивільних, так і для військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сімейний кодекс України: розділ 2 глава 3 ст. 21 п. 1 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
2. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 213 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text>.
3. Сімейний кодекс України: розділ 2 глава 4 ст. 28 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
4. Верховенство права в умовах воєнного стану: юридичний науковий електронний журнал / Стаднік І.В., Буравська А.А. 72 ст. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/15.pdf.

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бурак Марія-Софія Ігорівна

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького

(науковий керівник: кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри права Мелех Б.В.)

Згідно ст.1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень зазначаються в Указі Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» №64/2022 від 24.02.2022 року [3].

Так, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Серед зазначеного переліку наведено і статтю 41 Конституції України відповідно до якої «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [1].

На сьогодні проблематика питання права власності в умовах воєнного стану є досить актуальною, оскільки збройна агресія рф спричинила низку негативних наслідків через порушення права власності, серед яких: збитки, завдані інтенсивними бойовими діями, знищення і пошкодження цивільних

об’єктів інфраструктури, безпосередня втрата майна, яке знаходиться на непідконтрольній території, його примусове відчуження, протиправне заволодіння, пограбування, навмисне знищення тощо.

Перш за все варто відзначити, що на період дії воєнного стану передбачено:

- примусове відчуження майна з попереднім повним відшкодуванням його вартості або з наступним повним відшкодуванням його вартості;
- вилучення майна без відшкодування вартості такого майна [4].

Примусове відчуження або вилучення майна у зв’язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради. У місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження або вилучення майна здійснюється за рішенням військового командування без погодження з органами, зазначеними у частині першій статті 4 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [4].

Про примусове відчуження або вилучення майна складається акт за єдиним зразком, затвердженим Кабінетом Міністрів України. У разі відсутності особи, у якої відчужується або вилучається майно, або її законного представника під час складання акта про примусове відчуження або вилучення майна такий акт складається без її участі.

В акті має бути зазначено: назва військового командування та органу, що погодив рішення про примусове відчуження або вилучення майна, або військового командування чи органу, що прийняв таке рішення; відомості про власника (власників) майна; відомості про документ, що встановлює право власності на майно (у разі наявності); опис майна, достатній для його ідентифікації. Для нерухомого майна - відомості про місцезнаходження (адреса), для рухомого майна (наземні, водні та повітряні транспортні засоби) - відомості про реєстраційний номер транспортного засобу, марку, модель, номер шасі, рік випуску та інші реєстраційні дані; сума виплачених коштів (у разі попереднього повного відшкодування вартості майна) [4].

Відчужене або вилучене майно у фізичної або юридичної особи, переходить до державної власності, з дати підписання такого акту.

Не менш важливий аспект стосується порядку отримання компенсації за примусово відчужене майно в умовах реалій правового режиму воєнного стану.

Компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного стану з попереднім повним відшкодуванням його вартості здійснюється військовим командуванням чи органом, що прийняв рішення про таке відчуження, за рахунок коштів державного бюджету до підписання акта, на підставі документа, що містить висновок про вартість майна на дату його оцінки, яка проведена у зв’язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження [4].

Щодо строків, упродовж яких здійснюється відшкодування, то компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів після скасування правового режиму воєнного стану за рахунок коштів державного бюджету [4].

Оформлення документів для примусового відчуження майна, а також оплата витрат з оцінки майна, яке відчужується, здійснюються військовим командуванням, органом, що прийняв рішення про таке відчуження, за рахунок коштів державного бюджету [4].

У разі, якщо після скасування правового режиму воєнного стану майно, яке було примусово відчужене, збереглося, а колишній власник або уповноважена ним особа наполягає на поверненні майна, таке повернення здійснюється в судовому порядку. У даному випадку підставою для повернення майна є рішення суду, яке набрало законної сили. У разі повернення майна особі у неї поновлюється право власності на це майно [4].

Крім вилучення та відчуження майна, держава також забезпечує і захист права власності громадян в умовах правового режиму дії воєнного стану. Так, Законом України від 23.02.2023 «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» передбачено дієвий алгоритм компенсації за пошкоджене майно [5].

Порядок компенсації включає наступні етапи:

1. Подання інформаційного повідомлення про пошкоджене майно через застосунок Дія.
2. Відкриття «спеціального рахунку» в банках-партнерах.
3. Додання заяви на компенсацію через застосунок Дія або безпосередньо у ЦНАП.
4. Допуск комісії місцевої ради до обстеження майна та надання їй підтверджуючих документів.
5. Перерахування грошових коштів з спеціальним режимом використання, або фінансування придбання об'єкта нерухомості з використанням житлового сертифіката.

На жаль, Законом України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» не передбачено строків, протягом яких буде надано компенсацію, адже передбачити їх на сьогоднішній день дуже важко через багато чинників, головним з яких залишається – війна. Проте у законі чітко закріплено, що в державному бюджеті

щорічно будуть передбачатися видатки для здійснення заходів з виплати компенсації власникам зруйнованого та/або знищеного майна.

Таким чином, даний закон є фундаментом для відновлення права власності громадян, які його втратили повністю або частково та одночасно породжує для держави ряд обов’язків в частині компенсації/відбудови втраченого.

Отже, проаналізувавши все вищезазначене, можемо зробити висновок, що на час дії воєнного стану допускається обмеження прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, в тому числі і права власності шляхом примусового відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності для потреб держави, а також шляхом його вилучення. Проте, держава, незважаючи на страшні реалії, намагається забезпечувати захист права власності. Варто зазначити, що станом на сьогодні врегульовано окремі елементи механізму захисту права власності через виплату державою компенсації за знищене або пошкоджене майно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР
[URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text)

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05. 2012 р. №4765-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

5. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об’єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>

ЗАХИСТ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Полійчук Софія

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(науковий керівник: доц. Чорненький В.І.)*

Інформація, доступ до інформації – це важливий елемент для функціонування демократичного суспільства. Доступ до публічної інформації та її громадський контроль – це ще важливіший елемент, особливо в період дії

воєнного стану, оскільки відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування сприяють справедливому прийняттю рішень та уникненню зловживань владою. Більше того, право на доступ до публічної інформації є конституційним правом людини. Більше того, згідно з статтею 34 Конституції України право звертатись до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів не може бути обмежене за умови введення воєнного стану¹⁴. Відтак тема захисту права на доступ до публічної інформації є особливо актуальною в теперішніх умовах. Адже часто суб'єкти владних повноважень порушують це право незаконно відмовляючи у доступі або безпідставно обмежуючи доступ до такої інформації, що створює перешкоди для реалізації цього права. Та все ж будь-які обмеження прав запитувачів повинно відповідати вимогам чинного інформаційного законодавства, бути передбаченими законом та бути пропорційними своїй меті.

Поняття публічної інформації, регулювання різних видів інформації з обмеженим доступом, порядок надання доступу, гарантії забезпечення доступу містяться у Законі України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон). Відтак, публічна інформація - це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом¹⁵.

Для загального розуміння необхідно роз'яснити хто є суб'єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації. Розпорядниками публічної інформації є суб'єкти владних повноважень, юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг та ще деякі категорії, які чітко і вичерпно визначені у статті 13 вищезгаданого Закону. Запитувачами інформації є фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень. При цьому запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. В свою чергу розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту¹⁶.

Важливо також розуміти, що спеціального правового регулювання доступу до публічної інформації під час дії правового режиму воєнного стану на даний час немає. Це спричиняє труднощі як для розпорядників інформації, так і для запитувачів.

¹⁴ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України.

¹⁵ Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. № 2939-VI.

¹⁶ Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. № 2939-VI.

Стаття 22 містить норму, що закріплює вичерпний перелік підстав, коли розпорядник може відмовити запитувачу у доступі до публічної інформації: 1) розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит; 2) інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом відповідно до частини другої статті 6 Закону; 3) особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені статтею 21 Закону фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком; 4) не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених частиною п'ятою статті 19 Закону.

Першою проблемою, на мою думку, є те, що найчастіше зараз розпорядники відмовляють у доступі до інформації з огляду на те, що інформація, яка запитується, наче належить до категорії інформації з обмеженим доступом. Важливо з'ясувати, на яких законних підставах інформація може відноситись до категорії «інформація з обмеженим доступом». Ч. 2 ст.1 Закону встановлює презумпцію відкритості публічної інформації: «Публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом». Стаття 6 Закону встановлює: «Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог: 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам; 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні». Ці вимоги є «трискладовим тестом», який повинна пройти публічна інформація для визначення її відкритою чи обмеженою¹⁷. Трискладовий тест – це так зване правомірне обмеження доступу, а також це міжнародний стандарт обмеження доступу до інформації¹⁸. Доступ до інформації може бути обмежено за умови додержання сукупності всіх трьох підстав. Відтак, передумовою для встановлення відкритості чи обмеження інформації є застосування до такої інформації «трискладового тесту». Окрім цього, Верховний Суд наголошує на тому, що відмова у наданні інформації є обґрунтованою у разі, якщо розпорядник інформації у відповіді на запит вказує, якому саме з інтересів загрожує розголошення запитуваної інформації, в чому полягає істотність шкоди цим інтересам від її розголошення, чому шкода від оприлюднення такої інформації переважає право громадськості знати цю інформацію в інтересах національної безпеки, економічного добробуту чи прав людини. Лише тоді дана відмова буде вважатися обґрунтованою та такою, що здійснена у відповідності до норм Закону України "Про доступ до публічної інформації"¹⁹. Таким чином, відсутність обґрунтування у висновку розпорядника інформації щодо наявності хоча б однієї

¹⁷ Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 09 грудня 2022 р. у справі № 120/7481/22.

¹⁸ Ващук-Огданська О. Обмеження доступу до публічної інформації під час війни: про що говорить судова практика? // Центр демократії та верховенства права, 2005-2022.

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 30 січня 2020 р. у справі №806/1959/16.

з трьох складових «трискладового тесту» означає, що відмова у доступі до публічної інформації є необґрунтованою. На жаль, велика кількість судових проваджень з'являється саме через незастосування розпорядниками «трискладового тесту», або маніпулювання вищенаведеними підставами при наданні відмови у доступі до інформації запитувачам.

Другою перешкодою у реалізації особами їхнього права на доступ до публічної інформації є зловживання розпорядниками інструментом відстрочення розгляду запиту. Розпорядники інформації почали все частіше посилатись на статтю 22, як підставу для відстрочки в задоволенні запиту, але дещо змінюючи положення цієї статті з власної волі і без законних підстав. Стаття 22 Закону: «Відстрочка в задоволенні запиту на інформацію допускається в разі, якщо запитувана інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені цим Законом строки у разі настання обставин непереборної сили». Тривалість відстрочки у задоволенні запиту не повинна бути більша, ніж період існування наслідків обставин непереборної сили тією мірою, якою ці наслідки технічно унеможливають надання запитуваної інформації. При цьому рішення про відстрочку повинно містити інформацію, коли розпорядник очікує завершення обставин непереборної сили (хоч приблизний період)²⁰. Натомість розпорядники інформації відстрочують розгляд запитів «до закінчення воєнного стану», що фактично блокує на невизначений час можливість отримати відкриту публічну інформацію. Таку «рекомендацію» можна побачити у рішенні Ради суддів України від 25.03.2022 року, яке, наголошую, несе лише рекомендаційний характер для судів та органів суддівського врядування²¹. Проте, й інші розпорядники інформації імплементують у свою практику такий обмежувальний підхід, що прирівнюється фактично до приховування публічної інформації без належних на те підстав. Відтак це стало підставою для постійних оскаржень у судовому порядку таких рішень.

Третьою проблемою залишається ігнорування запитів розпорядниками інформації. Так, воєнні дії, обстріли, евакуація, знищення приміщень та матеріалів можуть спричинити неможливість надання відповіді на запит, проте у Законі «Про доступ до публічної інформації» немає положення, яке б надавало розпорядникам підстави зовсім не відповідати на запити. В свою чергу ненадання відповіді на запит на інформацію може бути оскаржено запитувачем до керівника розпорядника, вищого органу або суду, оскільки Закон таку бездіяльність відносить до порушень, за які норми статті 24 передбачають відповідальність.

Ще одною проблематикою в цьому питанні є відсутність єдиної правової позиції про застосування механізму відстрочки у зв'язку з введенням воєнного стану, яку б могли застосовувати суди нижчих інстанцій при розгляді справ щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації. Це зумовлено тим, що ці категорії справ віднесено до «справ незначної складності»,

²⁰ Буртник Х. Доступ до публічної інформації та виклики для судової влади в умовах війни // Democracy Justice Reforms. Київ, 2023

²¹ Рішення ради суддів України №11 від 25 березня 2022 року.

тому поки в Реєстрі відсутні такого типу справи, які б розглядала касаційна інстанція (за період після 24.02.2022 р.)²².

Отже, як висновок, можна стверджувати, що чинне законодавство про доступ до публічної інформації поки не пристосоване до умов воєнного стану, і це зумовлює поле для спекуляцій та прийняття необґрунтованих рішень розпорядниками інформації, а з боку запитувачів ускладнює здійснення ними громадського контролю за діяльністю органів влади. Попри це, право на доступ до публічної інформації все ж захищається в судовому порядку, і часто суди стають на бік запитувачів, визнаючи відстрочки необґрунтованими, обмеження доступу до інформації безпідставними чи визнання неправомірними відмови в задоволенні запитів на інформацію. Тож, на мою думку, для уникнення постійних порушень права на доступ до публічної інформації законодавцю необхідно внести зміни до Закону «Про доступ до публічної інформації» щодо регулювання відстрочок на розгляд запитів на час дії правового режиму воєнного стану. При цьому запитувачі спершу можуть оскаржувати рішення, дії, бездіяльність розпорядника інформації в досудовому порядку для розвантаження судів, а в разі ігнорування таких оскаржень, чи неправомірних рішень по оскарженню вже звертатись безпосередньо до суду у визначеному законом порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
2. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
3. Постанова Верховного Суду від 30 січня 2020 р. у справі №806/1959/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87297609> (дата звернення: 26.03.2024).
4. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 09 грудня 2022 р. у справі № 120/7481/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107805481> (дата звернення: 26.03.2024).
5. Рішення ради суддів України №11 від 25 березня 2022 року. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/events/risenna-rsu-no11-vid-25032022-sodo-obmezenna-dostupu-do-publicnoi-informacii> (дата звернення: 26.03.2024).
6. Рішення ради суддів України №8 від 3 лютого 2023 року. URL: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/risenna-rsu-no-8-vid-03022023-so.pdf> (дата звернення: 26.03.2024).
7. Буртник Х. Доступ до публічної інформації та виклики для судової влади в умовах війни // Democracy Justice Reforms. Київ, 2023 URL: <https://drive.google.com/file/d/1IJxcaMh36n-fyExi9ouE37-Ulf-tlRBo/view> (дата звернення: 26.03.2024).

²² Буртник Х. Доступ до публічної інформації та виклики для судової влади в умовах війни

8. Ващук-Огданська О. Обмеження доступу до публічної інформації під час війни: про що говорить судова практика? // Центр демократії та верховенства права, 2005-2022. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/dostupu-sudova-praktyka/> (дата звернення: 26.03.2024).

9. Національне агентство України з питань державної служби. Актуальні запитання щодо розгляду запитів на публічну інформацію в умовах воєнного стану. URL: <https://nads.gov.ua/dostup-do-publichnoyi-informaciyi/piataktualnykh-zapytan-shchodo-rozghliadu-zapytiv-na-publichnu%20informatsiiu-v-umovakh-voiennoho-stanu> (дата звернення: 26.03.2024).

Львівський національний університет імені Івана Франка
Юридичний факультет
Лабораторія практичного права “Юридична клініка”

МАТЕРІАЛИ
I науково-практичної конференції
“ПРАВО НА ЗАХИСТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ”

30 березня 2024 року

Право на захист в умовах воєнного стану: матеріали Першої науково – практичної конференції (Львів, 30 березня 2024 р.). – Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2024. – 88 с.